

GHENDTSCH E TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, Gent.

4de Jaargang, nr. 4.

15 juli 1975.

Voorzitter : G. Hebbelynck
Ondervoorzitter : H. Collumbien
Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke
Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maïsstraat 235, Gent
Secretariaat : Maïsstraat 235, Gent, Tel. : 26 23 28.

Postrekening : 000-105.04.73-60 - Heemkundige en Historische Kring
Gent, Koggestraat 14, Gent.
Lidgeld : 175 fr. per jaar.

INHOUD

	blz.
Gent in 1844	118
Vluchtige Kennismaking met wat eens Overschelde was	124
Over enkele reglementen uit het begin van de 19e eeuw in verband met het brood	131
Eugeen Zetternam, een vergeten schrijver uit de 19e eeuw	142
Industriële archeologie	146
Vraag en Antwoord	147
Bibliografie	149
Aanwinsten bibliotheek	151
Te Gent	152
Aanvullende ledenlijst	154
Een verwonderlijke geschiedenis	156

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent.
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Gent en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

IN GENT VAN 1841 TOT 1850

Deel V - 1844

Het "Jaarverslag" van het gemeentebestuur voor 1844 schenkt ons een algemeen beeld. De houten balustraden en de houten meerpalen worden verder vervangen door ijzeren balustraden en meerpalen. Enkele straten - de Oude Ajuinlei, de Reep, de Zilverstraat, de Coupure - worden opgehoogd als beveiliging tegen de overstromingen. In 1844 zijn de werken aan het Arteveldeplein en de Lammerstraat voltooid. Een belangrijk werk is zeker de bouw van het Stapelhuis; de grond is er tamelijk slecht en vooraf werden 1800 houten palen - sommige zijn 9 m lang - ingeheid. De bouwgrond werd 60 cm tot 1 meter opgehoogd. Het Justitiepaleis is praktisch voltooid.

Het Weldadigheidsbureau heeft heel wat werk : 14.568 behoeftigen ontvangen regelmatig steun, daarbij moeten 's winters nog ongeveer 10.000 behoeftigen tijdelijk worden geholpen. In 1844 werd door het Weldadigheidsbureau uitgedeeld : 87.993 F in geld, 22.000 broden van anderhalf kg plus 3000 broden tijdens de Gentse kermis, 306.148 kg aardappelen, 676.000 kg steenkolen, 1006 dekens, 1483 hemden, 664 paar klompen, en nog een aantal andere kledingsstukken.

De winter 1844-1845 is hard; op 21 december 1844 keurt de gemeenteraad een uitgave van 1000 F goed om het ijs op de Schelde tussen Gavere en Gent te breken, opdat de kolenschepen, die opgehouden worden door het ijs, zouden kunnen doorvaren tot Gent. Tijdens de winter wordt ook een "chauffoir" geopend; dagelijks komen 240 tot 250 armen er zich warmen, ze ontvangen er ook een warme soep; de uitgaven hiervoor bedroegen 4313 F.

Na dit algemeen beeld volgen we de gebeurtenissen aan de hand van het "Verslag van de gemeenteraad" en van de "Gazette van Gent".
3 Januari : Sedert de oprichting van de gasfabriek te Gent in 1824 heeft de Engelse maatschappij "Continental gaz company" het gas aan de nijveraars verkocht aan 6 gulden of 12,79 F per duizend kubiek voet. In 1834 bouwde de maatschappij Phenix een gasfabriek voor eigen gebruik; in de omgeving werd ook gas geleverd. Dit gas werd verkocht voor 10 F per 1000 kubiek voet, wat 20 % lager was dan de prijs van de Continental. Daarom verleende de Continental sedert 1842 een korting van 5 tot 15 % aan de grote verbruikers. In maart 1843 bepaalt de Phénix de prijs van het gas op 7 F per 1000 kubiek voet; de Engelse maatschappij heeft ook haar prijs moeten verlagen, daar verschillende fabrikanten, onder andere Claes-de Cock; Scribe, Dierman, Feyerick er aan dachten zelf een gasfabriek op te richten. Door de concurrentie van de Phenix is aldus de prijs van het gas met 45 % verlaagd.

10 Januari : De Gazette van Gent klaagt over de onzindelijkheid van de straten te Gent; overal zijn er modderplassen.

8 Maart : In 1842 kwamen 235 zeeschepen aan in de Gentse haven met in totaal 24.361 ton; in 1843 waren er 247 schepen met 30.654 ton.

21 April : Een Gentse advocaat heeft op zijn grond buiten de Kortrijkse poort een huis gebouwd. Een wet van 8 juli 1791 verbiedt echter te bouwen binnen een afstand van 1800 voet rond een citadel. Advocaat Souter wordt veroordeeld zijn huis af te breken.

7 Mei : Op voorstel van het bestuur van de Liefdadigheidswerkplaats zal het dagloon van de straatvegers gebracht worden van 50 cent op 65 centimes. Tevens zullen de open plaatsen worden gegeven aan valide personen buiten de werkplaats.

12 Mei. In 1843 had de regering een naamloos vennootschap "Compagnie belge de colonisation" opgericht met het doel handelsfactorijen op te richten en door kolonisatie een uitweg voor het pauperisme te vinden (Pirenne, deel IV, blz. 62). Een aantal emigranten werden in 1844 naar Santo Thomas in Guatemala overgebracht. (Guatemala ligt in Midden-Amerika ten zuiden van Mexico, Santo Thomas ligt aan de Caraïbische zee ten zuiden van Honduras) In de Gazette van Gent van 12 mei lezen we "Het is de eerste maal dat er van uit Gent een schip met volksplanters afzeilt. Het schip Theodore heeft 130 tot 150 passagiers aan boord." Op 16 mei lezen we : "Het schip Theodore heeft het anker gelicht om zeven uur". De poging liep faliekant uit. Van maart 1844 tot november 1845 kwamen 211 kolonisten om van ziekte en ontbering. De regering was verplicht de overlevenden te repatriëren. Op 13 juli 1844 besluit de gemeenteraad niet in te schrijven op de lening van de "Compagnie de colonisation". Slechts drie gemeenten beantwoordden de oproep gunstig.

23 Mei : Enkele huizen bij de Kerelpoort worden afgebroken; de aanneemer zal aan de stad voor het afbraakmateriaal 3.120 F betalen.

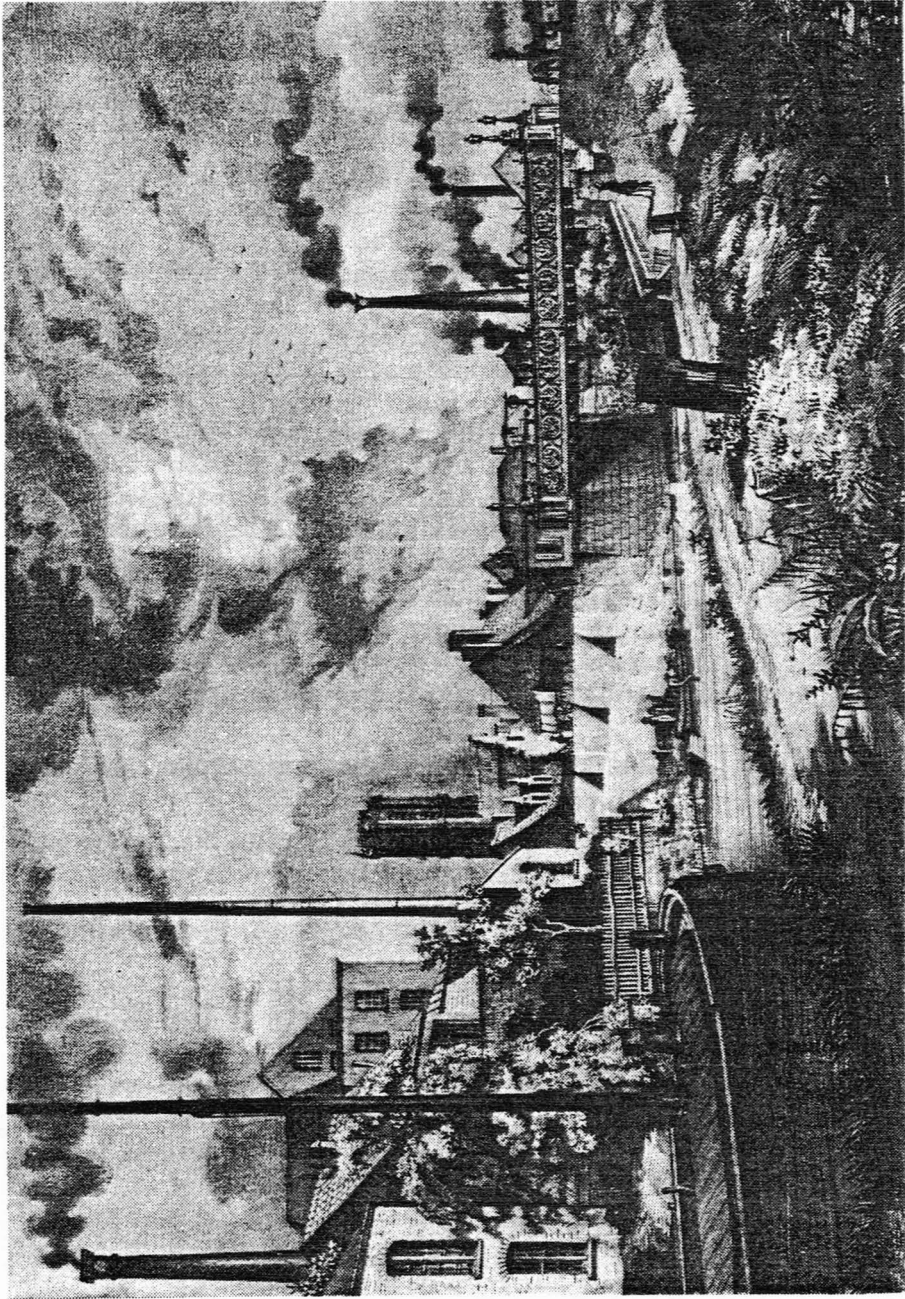
26 Mei : De Gazette van Gent herinnert eraan, dat het thans reeds zes jaar geleden is, dat het klokkenspel van het Belfort werd weggenomen om de toren te herstellen. Wanneer zullen de herstellingswerken aanvangen ?

6 Juni : De Gazette van Gent publiceert een verslag over Santo-Thomas aangeboden aan de minister van Buitenlandse Zaken en opgesteld door Martial Cloquet, commissaris van de Koning bij de maatschappij voor kolonisatie.

30 Juni : De eerste zondag van de Gentse kermis wordt de Marcellisbrug plechtig ingehuldigd, alsook de grote zaal van het Justitiepaleis, waar tevens een tentoonstelling van schilderijen wordt geopend.

In 1843 was een houten trap gebouwd aan de Lamstraat; deze trap werd later door een stenen trap vervangen en rond 1900 overbouwd.

In 1844 stonden nog weinig huizen in de verbrede Lamstraat. In 1851-1852 werd de huizenrij op het einde van de straat rechts komende van het Wilsonplein gebouwd naar de plannen van architect Minard in Bizan-

De Marcellisbrug.

tijnse stijl. De Marcellisbrug kende geen lang bestaan. Op 5 december 1864 had een aanbesteding plaats voor het bouwen van een nieuwe brug; de aanbesteding werd toegewezen aan de Gentse aannemer Gustaaf Scribe voor 59.536 fr.

30 Mei : De gemeenteraad verleent 14 studiebeurzen van 400 F aan studenten van de universiteit, o.a. aan Gustaaf Van Lokeren, Ferd. Vanderhaegen, H. Van Monckhoven, Cesar Frédéricq, Gustaaf Kluyskens. Aan 33 andere studenten wordt een beurs van 200 F toegekend.

13 Juli : De gemeenteraad verleent aan de gebroeders Antheunis de toelating twee straten aan te leggen op hun grond gelegen op het einde van de Lange Violettenstraat. Beide straten moeten acht meter breed zijn en worden thans genoemd Vijfwindgatenstraat en Antheunisstraat. Over de oude Schelde, die achter de huidige Frère Orbanlaan liep, werden twee bruggen gelegd van acht meter breed en een overspanning van vier meter. (Karel Antheunis : Gent 1802-1882, Gents advocaat. Zie Fris : De Historische Persoonsnamen der Straten van Gent). De gemeenteraad van 13 Juli schaft het octrooirecht van twee centimes per kg. gerookte haring af. Uit het verslag blijkt, dat gerookte haring bijna uitsluitend door de arbeidende klasse wordt gekocht; de inning van het recht vergt veel geschrijf voor de octrooibedienden en berokkent veel tijdverlies aan de visverkopers. De jaarlijkse opbrengst bedraagt slechts 12 00 F. Het octrooirecht wordt vervangen door een verhoging van het recht op de gezouten vis met een frank per ton, waardoor dit recht thans zes frank per ton gezouten vis bedraagt. Volgens het verslag is dit ongeveer 10 o/o van de waarde van de vis.

3 Augustus : De gemeenteraad verleent een toelage van 400 F voor de aankoop van het materiaal voor het bouwen van een triomfboog ter gelegenheid van de huldiging van Hombrecht, laureaat in de wedstrijd voor bouwkunde te Antwerpen.

28 Augustus.

Koninklijke Maatschappij van Rhetorica de Fonteine.

Toneeljaar 1844-1845.

Prijzen van de abonnementen voor tien vertoningen :

1e rang : een gehele loge 36 F.

Stallen 10 F.

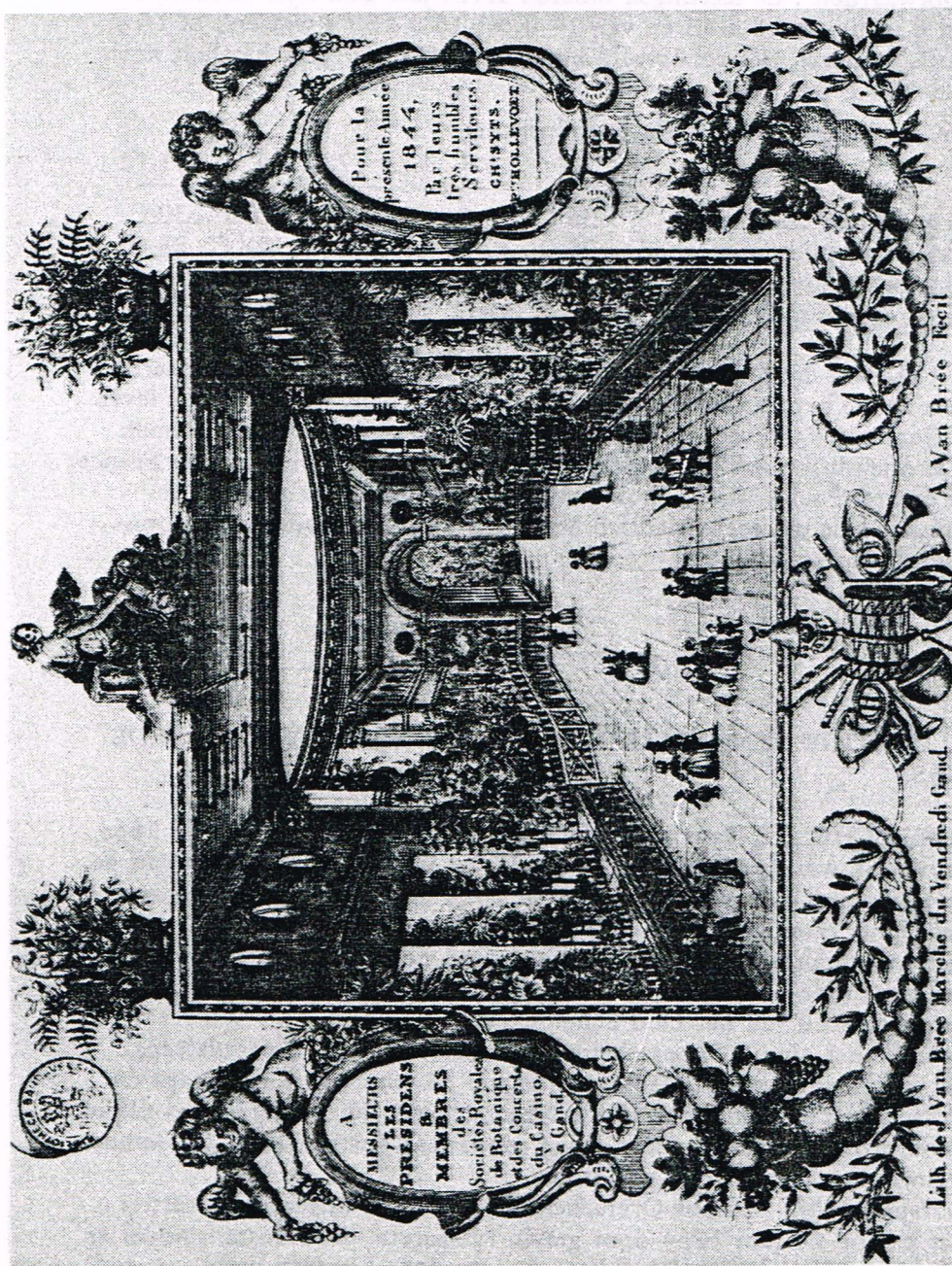
Parquet met dameskaart 10 F.

Parquet zonder dameskaart 7 F.

16 October : We krijgen een beschrijving van de praalboog, die aan het station werd opgericht voor de huldiging van Hombrecht en van Delavaley, bekroond in de wedstrijd onder de universiteiten. Voor de versiering van de ereboog hebben talrijke Gentse kunstenaars hun bereidwillige medewerking verleend. Boven de ereboog prijkt de Maagd van Gent. Voor de aankomst te Gent van de beide laureaten echter heeft een storm de praalboog vernietigd. De ontvangst van de laureaten had plaats

op dinsdag 15 october. De Duitse schrijfster von Plonnies, die in 1844 ons land bezocht en het boek "Reise-Erinnerungen" publiceerde, beschreef in het "Unterhaltungsblatt zum Rheinische Beobachter" van 14 november de feestelijkheden te Gent. Ziehier hoe von Plonnies de huldiging beschrijft (Gazette van Gent : 11.12.1844) : "Van venster tot venster waren er drapperieën gespannen en alle deuren waren met groen loofwerk gesmukt. Transparanten, bloemkransen en groene takken hadden de schamele woning van den artist in een feestkasteeltje herschapen. In den feestelyken optocht waren daer boogschutters welke fier den naem van Willem Tell op hun prachtig banier voerden, aen welks top groote zilveren en gouden eerepenningen prijkten, die zy in de menigvuldige pryskampen hadden behaeld. Aen hun hoofd stapten twee tamboers in middeleeuwsche kleeding, met kort wambuis, wyde broeken en breedrandige hoeden. Achter de Willem Tells boogschutters volgden verscheidene andere schuttersgilden, waervan er sommige kostbare vaendels van purper fluweel met goud geborduurd droegen. Vervolgens kwamen de rhetorikale en letterkundige genootschappen, de *Fonteinisten*, wier medeleden, allen eene zilveren *fontaine* aen het knoopsgat droegen. Deze maetschappy zal in 1848 haer 400 jarig bestaen vieren. Het dramatisch genootschap, *Broedermin en Taelyver*, het Orpheus- en Melomanengenootschap, kortom alle maetschappyyen van dien aerd hadden zich aengesloten. Maer orde, aensluiten der gelederen, en behoorlyk in rang blyven had hier geene plaets. Wel waren er verscheidene afdeelingen ruitery by den togt gevoegd, maer dat was vruchteloos. Ook deden zy geene moeite om het volk tegen te houden, dat hier en daer in den optogt drong. Eindelyk kwam in een open pronkwagen de gelauwerde, vergezeld van professoren der hoogeschool welke met hunne togas en fluweelen baretten een byzonder deftig voorkomen hadden. De togt ging naer het paleis der hoogeschool in wier schoone zael de laureaet door de professoren ontvangen werd. Des avonds echter bereikte het jubelfeest den hoogsten top. Het paleis der universiteit was met transparenten en eene menigte bonte lampen schitterend verlicht. Deze soort van illuminatie is eenvoudig en doet een schoon uitwerksel. Het zyn gewone bierglazen welke van buiten geverfd en half met olie gevuld worden waerin een wick brandt. Van boven zyn de glazen van een yzerdraed omgeven die aen eenen ring voor het ophangen gevestigd zyn. Tusschen de banieren schitterden in de lucht tallooze kroonlichten uit zulke bonte lampen zamengesteld. Muzyk en gezang vervulde de straten en juichend stroomde daertussen het volk in tallooze scharen."

13 December. Instituut van de H. Augustinus bestuurd door C. Bataille, priester. In de St.-Margrietstraat naast de kerk. Leerplan : godsdienst, Frans, (waarin de leerlingen zich gestadig moeten uitdrukken), Vlaams, lezen, schoonschrijven, letterkunde, geschiedenis, aardrijkskunde, redenkunde, rekenkunde, boekhouden, toonkenning (solfège), lijn-

Lith. de J. Van Bree Marche du Vendinck Gand.
De Casinozaal op de Coupure in 1844.

tekenkunst.

Voorwaarden : de leerlingen moeten zeven jaar oud zijn. Schooluren : van 8 u 30 tot 11 u 45 en van 14 u tot 16 u 15 ('s winters) of 16 u 45 ('s zomers). Het schoolgeld bedraagt 100 F per jaar, het half kostgeld 280 F per jaar.

Om te eindigen nog enkele broodprijzen.

	5.7	28.8	1.10	23.10	27.11	11.12
1 kg. gebuild tarwebrood	36 C.	38 C.	35 C.	36 C.	35 C.	38 C.
1 kg. ongebuild tarwebrood	29 C.	30 C.	28 C.	28 C.	28 C.	28 C.
1 kg. masteluin	22 C.	22 C.	21 C.	-	21 C.	-
1 kg. roggebrood	16 C.	15 C.	15 C.	16 C.	16 C.	16 C.

In 1844 was er reeds grote armoede, maar dat was niet zo uitzonderlijk. Zeer zware beproevingen staan echter voor de deur. En terwijl het leven te Gent nog kalm verliep, publiceerde vader Dumas in Parijs zijn boek "De drie Musketers" en werden in Frankrijk de schrijver Anatole France, de dichter Paul Verlaine en de schilder Henri Rousseau geboren, in Duitsland de wijsgeer Friedrich Nietzsche en in Rusland de componist Rimsky-Korssakow.

M. STEELS

VLUCHTIGE KENNISMAKING MET WAT EENS OVERSCHELDE WAS

OVERSCHELDE, Pays de Brabant ou d'outre Escaut, tot in de 16de eeuw ook wel Keyserreyck genoemd, was in werkelijkheid een van de vele eilandjes - A. Voisin telde er in 1826 nog zesentwintig - waaruit het Gents grondgebied in Artevelde's tijd bestaan heeft.

Het was driehoekig van vorm en begrensd door een eindje Opperschelde, een brede boog Nederschelde, de volledige Schepenvijver en een S-vormig stuk van het Oud Scheldeken.

Behalve het eindje Opperschelde (zichtbaar vanaf de Zwaardsteeg), het komvormig beetje Nederschelde aan de voet van het Geraard de Duivelsteen en een ander stukje Nederschelde (Veerkaai) is heel die ononderbroken watergrens één lange, weliswaar nuttige, maar niettemin weinig eervolle rioolpijp geworden.

Oorspronkelijk was ons Overschelde een drassig, ongezond kwartier dat pas op 29 juni 1254 door gravin Margareta van Konstantinopel en haar zoon Gwijde van Dampierre aan de stad afgestaan werd.

In hoeverre dat nieuwbakken stadsgedeelte op dat gegeven moment bebouwd en bevolkt was ?

Zonder enige twijfel zal men er talrijke moestuinen, "lochtingen" en

boomgaarden aangetroffen hebben. Bovendien had de Stadsmagistraat enkele niet onaanzienlijke plekken van die - neem gerust aan minderwaardige - meersgrond benut om er ten gerieve van de lakenhandelaars "ramen" op te stellen. Natuurlijk met het doel er pachtgelden uit te halen.

Deze laken-, droog- of spanramen dienden, zoals hun naam dat voldoende verduidelijkt, om het opgespannen vochtig gemaakt laken te laten drogen, of, zoals dat heette : "omme de goede Lieden van de Drapiers haer lakenen an te trecken".

"Raemsteden" of raamplaatsen kwam men zowat overal op het eiland tegen. Er waren er in *Huckelram*; er waren er "*ten Sticke*"; er waren er ook op "eene plaetse van erven met al den catheilen (gereedschappen), ghelaghen (onderstellen van de ramen) ende ramen (schragen) diere up staen (dus op die ghelaghen) ende gheleghen syn Overschelde an de nieuwe brugge dewelcke men eedt de Ramen". (172) (1).

Dat het getrokken-gedroogd laken ter plaatse nog andere bewerkingen onderging wordt bewezen door het feit dat het gebied gelegen tussen Huckelram en de Schepenenvijver (of daaromtrent) met de naam van "Caerden" aangeduid werd. Door "caerden" dient men te verstaan het bewerken van het laken door middel van kammen die wolkammen of wolcaerden genoemd werden.

Bewoonden de vollers die o.a. met dat "caerden" belast waren in massa het eiland ? Of kwamen ze daar maar om er hun ambacht uit te oefenen ?

Een ding is zeker : de aanhechting van Overschelde aan de stad zal ongetwijfeld de woonbaarheid van het gewezen schependom in aanzienlijke mate in de hand gewerkt hebben. (Overschelde was inderdaad voorheen een gemeente op zichzelf geweest bestuurd door een stel eigen schepenen - *scabini ultrà Scaldam* -). Hoe dan ook, alleszins vóór 1324 stichtten onze "Caerders" of vollers vlakbij de Hoyporte, dus in de "Caerden" een eigen hospitaal, geflankeerd door een kapel die toegewijd was aan het H. Sacrament en de H. Kristoffel. De huidige Kristoffelstraat herinnert aan die kapel.

Het was omtrent de Schepenenvijver dat de Broeders van de Penitentie van Jezus Christus, een minder goed bekende bedelorde, zich in 1269 kwam vestigen. Wegens de vorm van en de stof waarvan hun pijen gemaakt waren noemde het volk die kloosterlingen "Broeders vanden Zacke" of gewoonweg "Zacbroeders". Hun aanwezigheid in Overschelde schijnt maar van korte duur geweest te zijn, want hun orde werd reeds in 1274 ontbonden, waarschijnlijk door de bemoeienissen van de paus. Was der bedelmonniken passage alhier zo uitermate kortstondig, des te langer bleef die in het geheugen van de man in de straat bewaard. Inderdaad, had men geen straat naar de naam van die geestelijken genoemd ? Zacbroederstrate, een poos later omgetoverd in Sakebant, nu Apostelhuizen ? (2) En was daar, in het bereik van de Zacbroederstrate, geen "Tur ter Zacbroeders", ook "Poorten ten Zacbroeders" gehe-

ten (bedoeld werd Koepoort) ?

Inmiddels mogen we grif aannemen dat Overschelde heel vroeg grotendeels gekasseid was aangezien zelfs een van de alleronooglijkste straatjes van onze natte stadswijk dat reeds in 1324 was (3).

Het betreft het smal straatje dat de Boengartstrate verbond met de Huckelram, dat in latere tijden Korte Boomgaardstraat genoemd werd en in het geheel niet te vereenzelvigen is met de Pelikaanstraat, zoals Fris beweert.

Waarom dat straatje door de eilandbewoners en ongetwijfeld ook door de andere Gentenaars "Ersdarm" of "Hersdaerm" genoemd werd is zo maar niet uit de doeken te doen. Wegens zijn buitensporige engheid ? Of wegens zijn verregaande drekkigheid die het meer op een mestvaalt dan op een fatsoenlijke verkeersweg deed lijken ? Waarop zou per slot van rekening die buitenissige benaming anders kunnen zinspelen : ersdarm = endeldarm = aarsdarm =(in onbruik geraakt plat Gents) schijtdarm (4) ?

Moment bitte ! Overschelde was zowaar een tweede Ersdarm rijk, Deze lag waarschijnlijk in de omgeving van de Crommen Essen. Welke de ware doopnaam van dit eindje straat geweest is, is mij niet bekend. Van smalle straatjes en nog nauwere steegjes gesproken, geen nood, Overschelde was ervan doortrokken, van Noord naar Zuid, van Oost naar West; een spinneweb in het groot, of liever een authentieke doolhof.

We kunnen en willen aan de verleiding niet weerstaan ten gerieve van de meer belangstellende lezer een schets te maken - of als u wilt een proeve van een schets - van dat net elkaar doorkruisende oeroude straatjes.

Voor het tekenen ervan maakten we een dankbaar gebruik van twee plattegronden : 1° van de uit ± 1550 daterende anonieme xylografie die bewaard wordt in de Universiteitsbibliotheek;

2° van de plattegrond van G. Braun & Fr. Hogenberg "Civitates orbis Terrarum" uit 1576;

3° Plan de Gand par Goethals, 1796;

4° Plan routier de la Ville et Commune de Gand par L. de Vreese, 1799-1800.

De uit deze documenten gelichte topografische gegevens werden geënt op "Quartier du Bas Escaut, Plan d'alignement adopté par le Conseil Communal le 28 Mars 1860", interessant werkstuk waarop al de ontworpen wijzigingen van het stratennet van bedoeld kwartier aangeduid zijn.

Van de meeste straatnamen werd de oudst bekende bewijsplaats genoteerd, alsook een benaming van recentere datum en eventueel de huidige naam. Bij voorbeeld : Zacbroederstrate, 1356, later Sakebant, nu Apostelhuizen. Het spreekt vanzelf dat de opgesomde toponiemen in de regel ouder - of veel ouder - zijn dan de erachter geplaatste jaartallen. Hoofdzakelijk werd te rade gegaan bij Ch.-L. Diericx, V. Fris en

M. Gysseling.

Wat de grens van Overschelde betreft - een volmaakte watergrens - zal het volstaan erop te wijzen dat deze gekenmerkt was door haar twee verschillende waterpeilen : een hoger van de Opperschelde (de naam spreekt voor zichzelf) en een lager in de overige waters.

Alleen de Schepenenvijver was geen eigenlijke waterloop zoals zijn naam het trouwens volmondig verklaart : vijver = stilstaand water = meertje.

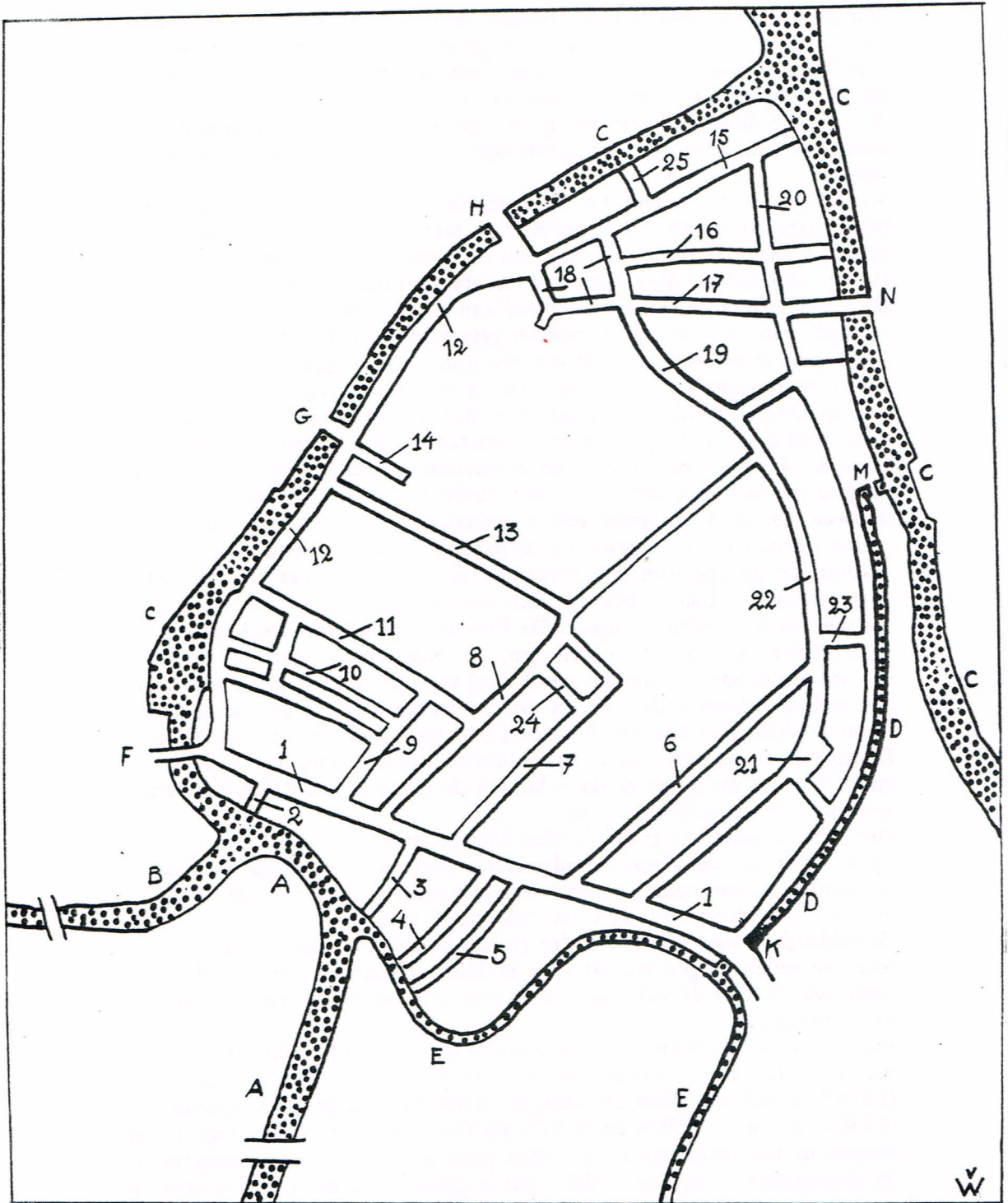
Vanaf zijn ontstaan, even na 1254, tot in het jaar 1434 stond deze (onbevaarbare) vivere slechts in verbinding met de Nederschelde, het is te zeggen vlakbij de Koepoort, een van de twee verbindingen met het Hooie, de Hooi- of Steenpoort de andere verbinding zijnde.

De vijver, uiteraard aan het laag peil van de Nederschelde onderworpen, eindigde aan de voet van de zoëven genoemde Hooipoort. Pas in 1434 werd onze vijver door middel van een onder het wegdek van de Brabantdam uitgegraven "conduite twee ende eenen halven voet weyt" (5) met de Oude Schelde verbonden. Met dezen verstande dat van het niveauverschil van het op die manier ontstane "Gar" of watering gebruik gemaakt werd om een slijpmolen in werking te stellen; natuurlijk in navolging van wat men aan het andere einde van de Brabantdam bij het bouwen van de Water(graan)molen gedaan had : de verschillende waterpeilen benutten om de gewenste drijfkracht op te wekken. Over de betekenis van de opgesomde toponiemen zullen we het niet hebben, die is mij dunkt voldoende bekend. Een uitzondering wil ik evenwel maken wat de naam "Munte" aangaat. De Franse koning Filips de Schone (1285-1314) die door de Vlamingen, lees Klauwaarts, niet ten onrechte de "muntschroder" genoemd werd, had aan de Vlaamse graaf uitdrukkelijk verboden binnen de grenzen van 's konings leen, Kroonvlaanderen, munt te slaan. Dit koninklijk verbod beantwoordden eerst Gwijde van Dampierre en na hem zijn zoon Robrecht van Bethune, met gouden en zilveren geldstukken te slaan binnen de grenzen van Rijksvlaanderen, waartoe Overschelde behoorde.

Het straatje waar het grafelijk Munthuis gelegen was, naar het schijnt op de hoek van de Vleeschhouderstrate, werd dan ook al gauw "Munte" genoemd, een naam die het vier volle eeuwen lang gedragen heeft : in 1702 " 't Muntken", in 1706 "Muntjen" (6).

Overschelde is niet alleen een der oudste kwartieren van de stad, met recht en reden mogen we dat stuk Brabant aanzien als *het* schoolvoorbeeld wat betreft de volmaakte gedaanteverwisseling die een stadswijk kan ondergaan.

Inderdaad, het volstaat een oogopslag te werpen op het "Nouveau Plan routier de la Ville et Faubourgs de Gand par A. Roothaese & Kierdorff (1826)" of op het "Plan de Gand et de ses Faubourgs par Onghena (1834)" of op het "Plan de la Ville de Gand et de ses Faubourgs dressé d'après de nouveaux matériaux revus pour les détails topographiques et les changements jusqu'en 1830" (par le génie hollandais), om te ervaren

A Opperschelde
 B Ketelvestkanaal
 C Nederschelde
 D Schepenenvijver
 E Oude Schelde
 F Braambrug, Brabantbrug of Watermolenbrug
 G Wijngaardbrug
 H Nieuwbrug
 K Hooipoort of Steenpoort met Slijpmolen
 M Koepoort of Zacbroederpoort
 N Mortierbrug

1. Brabantdam (1334), ook Keyserryck, nu Brabantdam.
2. Stovesteghe (1378), nu Zwaardsteeg.
3. Oorspronkelijke naam niet bekend, later Scheldestege.
4. Wiingaertstrate (1404), ook Wijngaertsteghe, later Oude Scheldestege (Eerstgenoemde steeg keek inderdaad naar de (Opper)schelde; de andere naar de Oude Schelde).
5. Cuperstrate (1355), Cupersteeghe (1356), later Kuyperstraet en Kleine Kuiperstraet.
6. Habeelstrate (1349), nu Abeelstraat.
7. Huckelram (1343), ook Ukelramstrate, nu Belgradedstraat.
8. Boengartstraetkin (1273), later Bogaertstraet, nu Lange Boomgaardstraat.
9. Munte (begin 14de eeuw), ook tSuetelsteghkin (1419), later Sleutelstraet.
10. Vleschhouderstrate (1468), later Kleine Beenhouwerstraet en Beenhouwerstraat.
11. Gruysberg (begin 14de eeuw), ook Grysberg.
12. Reepe (1327), nu Reep.
13. Onser Vrouwen Straete (1451), later Vrouwestraet (nog in 1800) en Lange Wijngaerdstraet, nu Seminariestraat.
14. Gheluckstraetkin (1464).
15. Veerstrate (1424), nu Veermanstraat.
16. Dorenstrate (1368), nu Doornstraat.
17. Cosyntjenstrate (?), nu Kozijntjesstraat.
18. Crommen Essen (begin 14de eeuw).
19. Vuylsteghe en Vuulsteke (1566), later Kelderstrate.
20. Mortierstrate (1476).
21. tStic (1354), nu 't Stuk.
22. Zacbroederstrate (1356), later Sakebant, nu Apostelhuizen.
23. Leen (1415).
24. Ersdarm of Hersdaerm (1324), waarschijnlijke ligging
25. Ersdarm II, veronderstelde ligging.

dat het gewezen "Keyserryck" meer dan een half millennium binnen zijn beschermende watergordel geleefd heeft zonder ook maar iets merkbaars aan zijn fysionomie te laten wijzigen.

We dienen te wachten tot de aanleg van de spoorweg Brussel-Gent en de bouw van het (eerste) Zuidstation (1837) om getuige te zijn van aanval nummer 1 op een aantal huizenblokken van ons eiland.

De ene rij krotwoningen na de andere werd tot puin verpulverd, waarna een ruim plein (het Jacob van Arteveldeplein) en een brede, kaarsrechte straat (de Keizer Karelstraat) in het leven werden geroepen.

Hoeveel straatjes en steegjes door dat hamer- en houweelwerk de pijp aan Maarten moesten geven kan de lezer liefst zelf op de vingers van beide zijn handen tellen (1837-1846).

Dat meteen een flink eind Oud Scheldeken en de algehele Schepenenvijver van de kaart geveegd werden, zeggen we zo maar terloops.

Voor een tweede maal werd Overschelde hardhandig aangepakt in de jaren '80, met name toen men het zg. ontwerp Zollikofer-De Vigne ten uitvoer bracht. Ditmaal was het de bedoeling een rechtstreekse verbinding Station-Stadscentrum (oorspronkelijk tot aan de Brabantdam, uiteindelijk tot aan de Reep) tot stand te brengen. Men begon met de Braambrug en de Watermolen af te breken en de Nederschelde vanaf die plaats tot op enkele schreden van het Geraard de Duivelsteen te overwelden (1882). Een volgende stap was het opruimen van een tweede collectie werkmanskoten. Uit de bergen steengruis, die niet alleen door de *Gruysbergkrotten* geleverd werden, verrees de (eersterangs) verkeersweg die de welluidende naam van Vlaanderenstraat gegeven werd (1883). Nieuwe vraag : Hoeveel tot op de draad versleten steegjes moesten er deze maal aan geloven ?

Bij wijze van besluit - een zinvolle conclusie is uit mijn gewild kortbondig betoog bezwaarlijk te persen - moge ik met de volgende kanttekeningen afscheid nemen van een onderwerp, dat weliswaar geenszins uitblinkt door originaliteit, maar dat desniettemin voor menig goedgunstige lezer toch wel enig nieuws zal verkondigen.

Het is wel te verstaan dat, wat de afbraak van Overschelde betreft, het bij de twee beschreven spectaculaire slopingscampagnes niet bleef.

Vanaf de oprichting van het standbeeld van L. Bauwens (1885) tot de voltooiing van de R.T.T.-kolos, die heel nakend is, al stappend over de onthulling van het Fr. Laurent-monument (1908) is wat met een paar Overscheldense huizenrijen gebeurde het sop de kool niet waard om er een dozijn woorden aan te verspillen.

Heel wat belangrijker is het te ontdekken dat Overschelde nauwelijks een handvol van zijn oeroude toponiemen heeft weten te bewaren.

Behalve de Brabantdam - dat zou er nog aan mankeren - hebben alleen de Habeelstrate, de Dorenstrate, tStick, het Boengartstraetkin, de Reepe en de Veerstrate - met een schepje goede wil - het kunnen klaarspelelen om niet van het toneel weggeveegd te worden. Wat een verschil met onze dierbare Kuip die de namen van haar straten, stegen en plei-

nen met heel wat meer respect en voorkomendheid bejegend heeft ! Wat de Schepenenvijverstraat aangaat zijn we wel verplicht te vermelden dat die feitelijk niets te maken heeft met de historische Schepenenvijver aangezien dat eindje straat wel herinnert aan een *naam* maar geenszins aan een *site*. Inderdaad *dekt* de straat niet de vijver maar integendeel een stukje Oude Schelde en dat op de manier waarop de Oude Scheldestraat - ditmaal daadwerkelijk - een brok Oude Schelde *dekt*. Ware men in 1942 niet verplicht geweest het toenmalige Statiestraatje van naam te doen veranderen (dubbel gebruik met Stationstraat) we hadden wis en zeker nooit een Schepenenvijverstraat cadeau gekregen. Om te eindigen dit nog : mocht een lezer, hij moge de zg. derde leeftijd bereikt hebben of - de gelukzak - een paar generaties jonger zijn dan de mijne, ik zeg : mocht een lezer op een verloren vacantiedag of een inhoudsloze zondag de lust hebben wat voorheen Overschelde was van Zuid naar Noord en van Oost naar West al kuierend te doorkruisen zonder de hier afgedrukte plattegrond een moment uit het oog te verliezen, proberend in het levende nieuwe het oude. dode terug te vinden, hij zal met zijn ontdekkingstocht heel wat plezier beleven en, wat meer is, ervaren dat hij bijna ongemerkt een beetje meer Gentenaar geworden is. Zoals dat met steller dezes onlangs nog gebeurd is.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

- (1) Jaarregister 1371-72, aangehaald door A. van Werveke in "Register op de Gentsche Stadsrekeningen, 1280-1336, p. 1301.
- (2) U ziet dat het uithangbord van een herberg het klaar kan spelen een oeroud toponiem van de baan te verdringen.
- (3) Stadsrek. aug. 1324 : Item tulpen ter kalchieden inden Ersdarm, 24 lb.
- (4) L. Lievevrouw-Coopman, Gents Woordenboek, situeert een derde Ersdarm omtrent de St.-Pietersnieuwstraat, volgens Fris het steegje dat naar de drukkerij van "Vooruit" voert.
- (5) Diericx, Mémoires, II, voetnoot p. 444.
- (6) Zr. Agnes Vanmaldeghem, Drie eeuwen onderwijs in Gent, in Heemk. Kring, De Oost-Oudburg, 1973-1974, p. 40.

OVER ENKELE REGLEMENTEN UIT HET BEGIN VAN DE 19de EEUW IN VERBAND MET HET BROOD

Het verbruik van brood is vermoedelijk in de laatste twintig jaar merkbaar gedaald; een aantal bakkerijen hebben hun deur gesloten, dit omdat de bakker te oud werd of het beroep hem te zwaar woog, of ook nog omdat hij geen personeel meer kan aanwerven. Andere bakkers bakken nog zelf enkel wat kleingoed en het brood, dat ze verkopen, komt van grote broodfabrieken. Ook het brood is van uitzicht veran-

derd : bij nog slechts weinig bakkers vindt men brood met geurige "kustjes", die moeder en de kinderen zo graag aftrokken en oppeuzelden als een lekkernij. De bestelling aan huis is ook practisch verdwenen.

Tot voor een aantal jaren was het brood naast de aardappel het hoofdbestanddeel van de voeding van de gewone man. Het is dan ook begrijpelijk, dat het noodzakelijk was maatregelen te treffen om de eenvoudige verbruiker te beschermen. De municipale raad van Gent nam zo een besluit op 7 brumaire jaar IX (29 oktober 1800) : "Besluyt raekende het vertier van 't Brood".

Luisteren we eerst naar de motivering.

"Den Meyer der stad Gend, onderrigt dat de grootste ongetrouwigheyd blyft plaets hebben in het vertier van het brood binnen deeze stad; dat het gebrek van een reglement ten deezen opzichte bepaeld en geschikt op het stelsel der wetten van de republiek, tot heden maer gediend heeft om te verstouten de geene, die zig pligtig gemaekt hebben aan deeze misdaed; Overweegende dat het dringende is een misbruyk te beteugelen, zoo veel te ongelukkiger, om dat het besonderlyk de behoefte klasse van het volk bezwaerd; te voorkomen de gemaekte dierte van het brood, en te onderhouden by middel van eenen wettigen gezetten tax, den opregten prys van de eetwaren van eerste noodzaekelykheyd;"

De geldigheid van het besluit van de municipale raad steunt op

a) de art. 9, 13 en 30 van de wet van 22 juli 1791, waarbij de politie-officieren het recht hebben in de winkels de maten en gewichten en de gezonde staat van de eetwaren te controleren

b) op een reglement van politie op de taks van het brood van 19 augustus 1782

c) op de art. 605, 606 en 607 van het wetboek "der misdaden" :

"Zullen gestraft worden met de penen van simpel policie : de geene die bedorven en beschaedigde eetwaeren te koop zullen stellen; de bakkers en vleeschhouwers, die brood of vleesch boven den wettelyk gemaekten en afgekondigden gezetten prys zullen verkoopen".

Wat behelst nu het reglement van 1800 ?

Er worden twee experten aangesteld om het gewicht van het brood en de degelijkheid van het brood te controleren. De experten moeten de eed "van wel en getrouwelyk hunne bedieninge te doen" afleggen. Deze experten moeten een onberispelyk gedrag hebben en zo het kan, het beroep van bakker hebben uitgeoefend.

Vanaf de 1 frimaire (22 november 1800) zal om de veertien dagen de burgemeester na raadpleging van de experten de prijs van het brood bepalen. De prijzen van het brood worden om de veertien dagen gedrukt "by wyze van mercuriale". Elke bakker of broodverkoper zal een exemplaar van dit mercuriaal ontvangen op het politiebureau de eerste en zestiende van elke maand. De kosten van het drukken zijn ten laste van de bakkers, die voor een exemplaar 4 centimes 54 hon-

Actum den xi. October 1754.

By Ordonnantie van **Mijn** Edele heeren **Schepenen**
van der **Keure**.

Eerst was'er gestelt de Buydel-Terwe met'er
Accyse op xij. schellingen **Caelfter**. De
Bzooden moeten wegen in deege / te weten:
Van eenen stupber / een pondt r. loodt.
Van twee stupbers / twee pondt xx. loodt.
Van dyp stupbers / dyp pondt xxx. loodt.
Van vier stupbers / vif pondt iij. loodt.
Van ses stupbers / seven pondt xxij. loodt.

Item d'Alstersche **Caerwe** met'er Accyse. op xij.
schellingen is. groote **Caelfter**. De Bzooden moeten
wegen in deege / te weten:
Van eenen stupber / een pondt xxj. loodt.
Van twee stupbers / dyp pondt v. loodt.
Van dyp stupbers / vier pondt xxvj. loodt.
Van vier stupbers / ses pondt r. loodt.
Van ses stupbers / negen pondt xv. loodt.

Item den **Rogen** met'er Accyse op vij. schellingen
ix. grooten **Caelfter**. De Bzooden moeten wegen in deege /
te weten:
Van eenen stupber / twee pondt xj. loodt.
Van twee stupbers / vier pondt xxij. loodt.
Van dyp stupbers / ses pondt xxxij. loodt.
Van vier stupbers / negen pondt vij. loodt.
Van ses stupbers / derthien pondt xxix. loodt.

Item de **Witte** bzooden van een groote het stuck
moeten wegen in deege xj. loodt en half.

Item de **Franfche** Bzooden van i. groote het stuck
moeten wegen in deege xij. loodt.

Nota het verback moet wesen v. loodt op ider pond.

Tot **Gendt**, by **Jan Meyer**, op d'Hoog-poorte in het
gekroont Sweirdt.

derdsten (twee oorden Vlaams geld) moeten betalen.

Het mercuriaal vermeldt de prijs, alsook het gewicht van het deeg en van het gebakken brood; het moet op een zichtbare manier aan het magazijn of in de winkel van de bakker of broodverkoper worden aangeplakt. De mercurialen worden ook aangeplakt in de stad op de gewone plaatsen. De bakkers moeten zich nauwkeurig houden aan het gewicht en aan de gestelde prijzen.

De overtreders werden gestraft : de eerste maal met een boete, die niet kleiner mocht zijn dan de waarde van een dagloon of een dag gevangenis noch hoger dan drie daglonen of drie dagen gevangenis. In geval van herhaling werden de straffen verhoogd.

Om de overtredingen vast te stellen moesten de experten ten minste een maal per decade (we zijn nog onder het Frans bewind) en op onbepaalde dagen de bakkerijen en de winkels van de broodverkopers bezoeken. De experten werden vergezeld door de commissaris van politie om de overtredingen vast te stellen. De bakkers en broodverkopers mogen de experten en de politiecommissaris niet hinderen bij de uitoefening van hun opdracht. De beledigingen en bedreigingen van de openbare ambtenaren gedurende de uitoefening van hun ambt worden gestraft met een boete, die niet meer mag bedragen dan tien maal de mobiele belasting en een gevangenis van niet meer dan twee jaar. Het was verboden brood te verkopen op straat; de broodverkopers mogen echter brood verkopen op de publieke markt op het Veerleplein; ze moeten echter, net als de bakkers, voorzien zijn van een patent en van het mercuriaal.

Dit besluit werd gedrukt in de beide talen en aangeplakt op de gewone plaatsen en was ondertekend door de burgemeester L.J. Bauwens.

We mogen niet denken, dat dit reglement werkelijk iets nieuw bracht. Reeds in de vorige eeuw werd de prijs van het brood bepaald door de schepenen van de keure. Als illustratie geven we een besluit van de schepenen van de keure, waarbij de prijs van het brood werd bepaald op 11 oktober 1754.

Op 22 messidor jaar XIII (11 juli 1805) volgt een aanvullend besluit thans getekend door de burgemeester J. Dellafaille en goedgekeurd door de prefect van het Schelde-departement Faipoult.

Volgens art. 1 van dit besluit wordt de prijs van het brood bepaald in evenredigheid met de middenprijs van het graan verkocht op de graanmarkt te Gent. De prijs wordt bepaald door de burgemeester na advies van de keurders (= de vroegere experten) en van de adjunct belast met de controle op de levensmiddelen. De vorige onderrichtingen in verband met het mercuriaal blijven behouden. Art. 4 bepaalt, dat het brood wel moet bewerkt zijn en gemaakt zijn van goed tarwe- of roggemeel "zonder andere mengeling". Nieuw is dat de bakkers wonende binnen de stad en de voorgeborchten verplicht worden hun brood te merken met de eerste letters van hun naam en voornaam en met de aanduiding van de wijk van hun woonst. Elke bakker moet op zijn

kosten een merk laten maken van blik; de letters moeten vijf cm. hoogte hebben. De bakkers moeten een schets van hun merk met volledig hun naam en adres bezorgen aan de politiecommissaris van hun wijk. De bakkers mogen geen ongemerkt brood verkopen noch te koop stellen. Onze bejaarde lezers zullen zich herinneren, dat nog na de eerste wereldoorlog de bovenzijde van het brood in het midden een aantal puntjes vertoonde, die een letter vormden; de oorsprong van dit gebruik ligt dus in 1805.

Art. 8 van het nieuw reglement bepaalde, dat de bakkers en broodverkopers in hun winkel moeten beschikken over een hangbalans en over de metrieke gewichten, opdat de koper het brood zou kunnen wegen of doen wegen (1). De broodverkopers werden gehouden binnen de vijf dagen na de afkondiging van dit besluit zich kenbaar te maken bij de politiecommissaris, die hun een bewijsschrift zal afleveren.

De vreemde bakkers voorzien van een patent mogen alle dagen met uitzondering van de zondag brood in de stad brengen en te koop stellen op het Veerleplein van zonsopgang tot zonsondergang; ze moeten zich rechtstreeks naar de markt begeven en mogen onder weg noch brood afgeven noch verkopen of te koop stellen.

De straffen voorzien door het besluit van 1800 blijven behouden. Nieuw is dat bij overtreding het brood wordt verbeurd en indien het brood van goede kwaliteit is, zal het gegeven worden aan de gasthuizen of door het weldadigheidsbureau aan de armen worden uitgedeeld.

We ontdekten nog een derde besluit goedgekeurd op 30 september 1817. Art. 1 van dit besluit luidt als volgt : "De bakkers, behalven de verbintenis (= verplichting) van het brood, welke zy te koop stellen, te merken met de eerste letters van hunnen naem en voornaemen, zullen het zelf nog moeten merken, te weten :

de brooden van 8 1/2 cents of van 2 st. br. met Romeynsche cyfer II
de brooden van 13 1/2 cents of van 3 st. br. met Romeynsche cyfer III
de brooden van 17 cents of van 4 st. br. met Romeynsche cyfer IV
de brooden van 21 1/4 cents of van 5 st. br. met Romeynsche cyfer V
de brooden van 25 1/2 cents of van 6 st. br. met Romeynsche cyfer VI".

We stellen vast, dat het Romeinse cijfer de prijs in stuivers aanduidt. De reden is vermoedelijk om de kopers te helpen, daar ze nog niet gewoon zijn te rekenen met de Hollandse centen.

De bakkers moeten hun merk vernieuwen en om de merken gelijkvormig te maken berust op het stadhuis een model; "alle bakkers worden genoodigd daer van kennis te neemen".

In november 1813 waren te Gent 146 bakkers voor ongeveer 60.000 inwoners. Ze waren ingedeeld in drie klassen : de eerste klasse telde 29 bakkers, de tweede klasse 49 bakkers en de derde klasse 68 bakkers. Volgens de klasse behoorden de bakkers over een bepaalde hoeveelheid reserve-meel te beschikken, respectievelijk 50 zakken, 30 zakken en 15 zakken; in totaal beschikten de bakkers dus over 3.940 zakken reserve-meel; volgens een document zou de reserve ongeveer 590.000 kg bedra-

PRYS VAN HET BROOD.

Den MAIRE DER ST. GEND, Kamerheer van Z. M.

Gezien den I. Artikel van het Besluit van den 22 Messidor jaer XIII, ook gezien den Prys der Graenen, Besluit het gene volgt:

	DE BROODEN MOETEN WEGEN							
	In Deeg.				Gebakken.			
	Kil.	Hect.	Dec.	Gra.	Kil.	Hect.	Dec.	Gra.
De Buydel-Tarwe met Mael- en Bak-Loon is gestelt op 25 guldens 60 cents den hectolitre.								
Van 4 1/4 cents.	0	1	1	5	0	0	9	5
Van 8 1/2 cents.	0	1	2	5	0	0	1	9
Van 12 3/4 cents.	0	0	3	4	0	0	2	8
Van 17 cents.	0	0	4	6	0	0	3	8
De Menzie-Tarwe met Mael- en Bak-Loon is gestelt op 28 guldens 60 cents den Hectolitre.								
Van 4 1/4 cents.	0	1	6	5	0	1	3	7
Van 8 1/2 cents.	0	0	3	3	0	0	2	7
Van 12 3/4 cents.	0	0	4	9	0	0	4	1
Van 17 cents.	0	0	6	6	0	0	5	4
Van 21 1/4 cents.	0	0	8	2	0	0	6	8
Van 25 1/2 cents.	0	0	9	9	0	0	8	2
Het Malteleyt ofte Mengseing van half Tarwe en Rogge met mael- en Bak-Loon is gestelt op 24 guldens.								
Van 4 1/4 cents.	0	1	8	5	0	1	5	4
Van 8 1/2 cents.	0	0	3	7	0	0	3	0
Van 12 3/4 cents.	0	0	5	5	0	0	4	6
Van 17 cents.	0	0	7	4	0	0	6	1
Van 21 1/4 cents.	0	0	9	2	0	0	7	7
Van 25 1/2 cents.	1	1	1	0	0	0	9	2
Den Rogge met Mael- en Bak-Loon is gestelt op 19 guldens 40 cents den Hectolitre.								
Van 4 1/4 cents.	0	2	2	0	0	1	8	3
Van 8 1/2 cents.	0	4	4	0	0	3	6	6
Van 12 3/4 cents.	0	6	6	0	0	5	4	9
Van 17 cents.	0	8	8	0	0	7	3	2
Van 21 1/4 cents.	1	1	0	0	0	9	1	5
Van 25 1/2 cents.	1	3	2	0	1	0	9	8
De franche Brooden van 2 1/2 cents.	0	0	4	6	0	0	4	4
<i>Het verbak moet wezen 1 hectogramme 7 decigrammen op 1 kilogramme.</i>								

De tegenwoordige Merceriaele, die haere nuytweringe zal hebben van den 12 Mey 1817, zal worden aengeplakt in de Winkels, in conformiteyt van den III. artikel van het gemelde Besluit van den 22 Messidor, en aldaer moeten verblyven tot dat'er aen de Bakkers en aen wie het aen-gaet eene nieuwe zal worden afgelevert, op de pene gestatuert by den XI. Artikel van den voorgemelden Ariété.

Gegeven ten Stadhuyze den 10 Mey 1817.

Gesekent PHILIPPE GRAEF DE LENS.

gen of 150 kg per zak.

De schommelingen van de graanprijzen werden niet verrekend in de prijs van het brood, maar wel in het gewicht van het brood. Indien de prijs van het graan steeg, daalde het gewicht van het brood. Het mercuuriaal duidt dan ook het gewicht aan, zoals we in de mercurialen van 1754 en van 1817 kunnen vaststellen. De vermoedelijke reden zal wel te vinden zijn in het feit, dat men niet over de nodige munten beschikte om kleine prijschommelingen te verrekenen. Natuurlijk waren er aan een dergelijke werkwijze vele bezwaren verbonden. Was het bepalen van de broodprijs een plaatselijke aangelegenheid, van 1821 af komen ook de Gedeputeerde Staten van Oost-Vlaanderen tussen. De prijs van het brood wordt nu bepaald per gewicht. Op 28 november 1822 verschijnt een nieuw besluit van de Gedeputeerde Staten van Oost-Vlaanderen en ondertekend door de gouverneur De Lens. De provincie wordt verdeeld in zes grote graanmarkten "welkers pryzen altoos en overanderlyk tot grondslag van de broodzetting zullen dienen". De graanmarkten zijn Gent, Aalst, Eeklo, Oudenaarde, Sint-Niklaas en Dendermonde. De steden en gemeenten moeten de broodprijs bepalen naar de prijs van het graan op de markt van hun distrikt. De verordening is slechts van toepassing op vijf broodsoorten: het brood gebakken van rode of buidel-tarwe, het roggebrood, het "masteleinen brood" van half witte en half rogge, en het brood van half rode tarwe en half rogge. Het zogenaamde Frans brood komt niet in aanmerking voor de broodzetting.

Art. 4 en 5 van het besluit van 1822 bepalen :

"Art. 4. Computatie gedaan zynde van het geldelyk bedrag den bakker toeteschryven wegens brandstoffen, maal en draagloon, gist, zout, bakkers loon, maalregt ten behoeve van het land, enz., alle welke artikelen naauwkeuriglyk by ons zyn uitgerekend geworden, zal den bakker toegestaan worden, te weten :

	Cents.
A. Voor een neerlands pond brood van roode tarwe, alswanneer de mudde van dit graan 6 guldens zal gelden	00-18
B. Voor een neerlands pond brood van witte tarwe, de mudde van dit graan geldende 7 guldens	00-12 $\frac{60}{00}$
C. Voor een neerlands pond roggen brood, alswanneer den rogge 3 guldens per mudde geldt	00-06
D. Voor een neerlands pond masteleinen brood, van half witte tarwe en half rogge, de prys per mudde van deze twee onderscheidene soorten van granen staande respectivelyk à 7 en à 3 guldens	00-09 $\frac{31}{00}$
E. Voor een neerlands pond masteleinen brood van half roode tarwe en half rogge, den prys per mudde van deze twee onderscheidene soorten van granen staande respectivelyk à 6 en à 3 guldens	00-12

Art. 5. Berekening gemaakt zynde van het getal nederlandsche ponden brood, met in achtneming der vyf onderscheidene soorten, 't welke uit

eene mudde graans, behoorlyk toebereid, zal den prys van het pond brood eene ryzing of eene daling van *eene halve cent* ondergaan t'elken reize dat eene mudde graans zal verhoogen of verlagen in pryze, te weten :

		<i>Cents. 100^e van cents.</i>
Voor de roode tarwe van	27	<u>23</u> 00
Voor de witte tarwe van	44	<u>61</u> 00
Voor den rogge	44	<u>20</u> 00
Voor het mastelein van half witte tarwe en half roode . .	44	<u>35</u> 00
Voor het masteleinen brood van half roode tarwe en half rogge	35	<u>72</u> ” 00

De gemeentebesturen van de zes markten stellen een beëdigd persoon aan, die de marktprijzen optekent. Daarna bepalen deze gemeentebesturen de broodprijs. Ze zenden het nodige aantal mercurialen aan de distriktcommissaris, die ze verder zendt aan de gemeentebesturen van zijn distrikt. Elk besluit voorziet natuurlyk sancties.

“Art. 12. De bakkers in welkers winkels de in zwang zynde Mercuriale niet zoude zyn aangeplakt, zullen eene boete ondergaan van 10 gulden, en die welke zullen overtuigt worden zich niet te hebben geschikt naar de Broodzetting, zullen door de plaatselyke besturen, met inzending van een verbaal aan de Tribunalen van politie in de respectieve kantons worden gedenonceert, om dat de Tribunalen met de overtreders volgens de bestaande wetten op het stuk, zouden kunnen handelen. Het spreekt van zelfs dat er ook aan de competente Regtbanken verbalen moeten geworden wegens de uittespreken boeten voor het nalaten van aanplakking der biljetten.

Art. 13. Ter uitvoering van het hier boven bepaalde, zal de plaatselyke politie ten minsten eens per week eene generale visite by alle de bakkers of broodverkoopers maken.”

Op 25 januari 1826 verschijnt een K.B., dat de broodzetting voor gans het Verenigd Koninkrijk regelt. De onderrichtingen bepalen zeer nauwkeurig de prijsberekening. In de marktsteden moeten de burgemeester samen met een keurmeester als proef al de verrichtingen van het broodbakken vanaf het kopen van het graan tot het bakken van het brood volgen en een prijsberekening opstellen en dit voor al de broodsoorten. De bundel Q 4/1 van het S.A. te Gent bevat de verslagen van deze proefnemingen. Als illustratie de “Uitkomst van een baksel brood, gedaan den 11 april 1826 met graan van het gewas van het jaar 1825”.

WIT BROOD

Een mud tarwe op de markt aangekocht, heeft gekost	6,535	gulden
Belasting op het gemaal	1,745	"
Plaatselijke belasting	0,21	"
Maalloon	0,38	"
Brouwersgist	0,21	"
Zout	0,04	"
Hout	0,49	"
Arbeids- of knechtsloon	1,150	"
Winst voor den bakker	1,00	"

Totaal 12,11 "

Af te trekken :

De waarde der zemelen	0,6744	
van het kort	1,8969	2,74 "
van de houtskolen	0,1700	

Blijft 9,37 "

Bovengemeld mud woog 81 ponden. Hetzelve heeft verloren :

door de verstuiving bij het malen	0,81	} totaal 42,10
door het builen aan zemelen	20,50	
kort	19,20	
deficit builen	1,59	

Blijft aan bloemmeel 38,90 pond.

Hetzelve heeft 48 1/2 pond brood opgeleverd : dus komt het Nederlandsch pond brood te staan op 19 3/10 cents. (dit geeft in Belgische munt 0,408 F)

Getekend : Van Crombrughe.

Voor roggebrood gaf de berekening 7,19 Nederlandse cent of 0,15 Belgische frank. Met pond wordt hier kg. bedoeld.

Over het brood zou nog heel wat te vertellen zijn. De graanmarkt houdt natuurlijk ook verband met het brood; deze geschiedenis vergt echter een afzonderlijk artikel. De betekenis van het brood in de volksvoeding in de negentiende eeuw wordt aangetoond door de studie van Mareska. In de wekelijkse uitgaven van een gezin van zes personen (vader, moeder en vier kleine kinderen) "vivant dans un état très voisin de la misère" stelt de uitgave voor brood in 1844 32,35 0/o voor van de totale uitgave. Vandaar ook de noodzakelijkheid de prijs van het brood te bepalen en de regelmatig terugkerende discussies over het maalrecht. In 1847 bedroeg het maalrecht :

Stedelijk Bestuur VAN GEND.

Broodzetting VAN 23 AUGUSTUS 1828.

IN TE GAAN DEN 26^{en}. AUGUSTUS NAVOLGENDE.

Het nederlandsch pond <i>Gebuild Brood</i>	22 $\frac{1}{2}$ cents.
Het nederlandsch pond <i>Tarwe Brood</i>	14 $\frac{1}{2}$ cents.
Het nederlandsch pond <i>Rogge Brood</i>	7 $\frac{1}{2}$ cents.
Het nederlandsch pond <i>Masteleinen Brood</i> , half witte tarwe en half rogge	10 $\frac{1}{2}$ cents.
Het nederlandsch pond <i>Fransch Brood</i>	22 $\frac{1}{2}$ cents.

Burgemeester en Schepenen,
VAN CROMBRUGGHE.

Op bevel, de Secretaris, ROTTER.

	100 kg. tarwe	100 kg. rogge
Brussel	afgeschapt sedert	1830
Antwerpen	2,25 F	0,70 F
Gent	2,12 F	—
Dendermonde	2,63 F	—
Mechelen	1,50 F	0,47 F

Ter verdediging van het maalrecht te Gent werd altijd bemerkt, dat de arbeidersbevolking zich bijna uitsluitend voedde met roggebrood en dus niet onderworpen was aan het maalrecht.

We zijn in 1869. De activiteit van de graanmarkt te Gent is veel verminderd : wekelijks wordt er maximum het verbruik van een dag verkocht. De bakkers kopen nu hun meel op de beurs aan prijzen, die niet openbaar bekend zijn. Te Brussel was de broodzetting reeds afgeschapt in 1854; te Antwerpen in 1858, in Luik in 1867. Na de afschaffing werden er nergens moeilijkheden vastgesteld. Gent blijkt de laatste stad, waar de broodzetting nog van toepassing is. Op 5 juli 1869 besluit de gemeenteraad de broodzetting af te schaffen. Het nieuw besluit bepaalt onder meer, dat het brood zal verkocht worden per kg., dat de bakkers in hun winkel een balans en gewichten moeten hebben en op verzoek van de klant het brood moeten wegen en dat de broodprijzen in hun winkel moeten uithangen op een zichtbare plaats. Elke overtreding zal bestraft worden met een boete van 5 tot 15 F, die bij herhaling zal kunnen gepaard gaan met een tot drie dagen gevangenis. Er is nog meer te vertellen over het brood : over het hongerjaar 1847, toen te Gent op 17 mei 63 bakkerijen door het volk werden geplunderd en verwoest, over gelijkaardige gebeurtenissen in 1854, over de opkomst van de coöperatieven met de stichting van de "Vrije Bakkers" in 1873, enz. Ook over het brood tijdens de beide wereldoorlogen zou veel te vertellen zijn. Zo wees de telling van de beschikbare tarwe - en meelvoorraden van 8 september 1914 aan, dat er te Gent 219 bakkerijen waren, die gezamenlijk beschikten over 970.600 kg. tarwe, 504.000 kg. tarwebloem en 19.540 kg. roggemeel. Hiervan beschikten de drie coöperatieven het Volksbelang, Vooruit en Het Volk samen over ongeveer de helft van de reserve aan tarwebloem. Uit een brief van een lezer verschenen op 30 maart 1916 in het dagblad Vooruit ontlenen we "Voor de oorlog was er voor een familie van zes personen per week 18 tot 20 kg. brood per week nodig; nu beschikt men over 13,5 kg slecht bruin brood. Moeten we soms wit brood kopen aan 0,75 F tot 1 F of bloem aan 1,25 F of meer per kg.?" Vele lezers herinneren zich zeker ook de ellende tijdens de tweede wereldoorlog, toen we er gelukkig om waren vijf kg. tarwe te hebben kunnen smokkelen, die we niet afgenomen werden door de "controleurs", en dan zelf de tarwe maalden en ons brood baktten. Sommige lezers, de weggevoerden uit de eerste oorlog (de Z.A.B.), de krijgsgevangenen en de politieke gevangenen van de tweede oorlog zullen nog eens te-

rug denken aan de onuitstaanbare honger, die ze geleden hebben in de kampen, toen ze als enig voedsel per dag 100 gram maandenoud, steenhard zwart Duits brood en wat warm water met 5 cm aardappelschil als soep ontvingen.

Bij dit artikel zouden verschillende bedenkingen kunnen gemaakt worden; we laten dit over aan de lezer. Andere feiten in verband met het brood verdienen nog wel aandacht; dit is dan stof voor latere artikels.

M. STEELS

BRONNEN

Over de nering van de bakkers : zie F. De Potter : Gent van den oudsten tijd tot heden. Deel 7, blz. 306.

S.A.G. : bundels Q 4/1, O 39/17, K 1/3.

Gemeentebld voor 1869.

- (1) Tijdens het Frans bewind en tijdens het Verenigd Koninkrijk deed de overheid grote inspanningen om het gebruik van de metrieke maten ingang te doen vinden. In 1790 nam de Conventie een besluit tot uniformisering van maten en gewichten voor het ganse land. Een commissie van de Academie van Wetenschappen met Borde, Lagrange, Laplace, Monge en Condorcet werd belast met het opstellen van een werkplan. Een decreet van 2 november 1801 gaf aan het decimale metrieke stelsel een wettig bestaan.

EUGEN ZETTERNAM, EEN VERGETEN SCHRIJVER UIT DE 19e EEUW.

De weerspiegeling van sociale wantoestanden vindt men voornamelijk terug in de literatuur. Voor het eigenlijke ontstaan en de beginperiode van de vakbonden was het voor de arbeiders een donkere tijd. Het was de sombere periode van de hongerlonen en kinderarbeid. Over die bewuste periode vindt men in onze zuidnederlandse letteren slechts twee werken : "Mijnheer Luchtervelde" van Eugene Zetternam en "Bavo en Lieveken" van Hendrik Conscience. Toen de roman van H. Conscience verscheen (1865) was Zetternam tien jaar dood.

Enkele factoren hebben ze echter met elkaar gemeen. Beide romans behandelen hetzelfde midden (tekstielfnijverheid), dezelfde stad (Gent) en hetzelfde tijdperk (1ste helft van de 19e eeuw). Beiden hebben oog voor de bestaande toestanden, maar bezien de zaken uit een verschillend standpunt. Zetternam behandelt uitdrukkelijk de materiële toestand van de werknemer, terwijl Conscience meer oog heeft voor de morele kant van het probleem.

In de literatuurgeschiedenis wordt deze auteur beschouwd als een nevenfiguur en het gebeurt niet zelden, dat met het citeren van de naam de zaak wordt beschouwd als behandeld.

Slechts eenmaal hebben wij de schrijver op een treffende en beknopte wijze geïnterpreteerd gezien. In een van de talrijke bijdragen van wijlen Dr. Paul De Ryck : "Van Karel de Grote tot de grote Karel Van de Woestijne" schreef hij : "Eugeen Zetternam - een verre voorman van Lode Zielens - hekelde in "Mijnheer Luchtervelde" - de uitbuiting van de kleine man door de verfranste industriëlen".

Hubert Melis in zijn boek "Onafhankelijk België" (1830-1905) (1) getuigde : "Mijnheer Luchtervelde, geschreven in de volheid van zijn sterk uitgesproken volksgezinde gevoelens. Hij stierf ook jong en er kan niet voorzeggd worden of zijn zuiver letterkundig werk de toets der tijden zal doorstaan, zo menen wij toch dat zijn naam als Vlaams schrijver zal voortleven, al ware 't enkel door zijn smaakvol en getrouw werk, dat heet "Bedenkingen over de Vlaamse schildersschool". Ten slotte een getuigenis van recente datum (2) : "Met zijn roman "Mijnheer Luchtervelde" bleef Zetternam een eeuwlang op de Vlaamse boekenmarkt aanwezig, maar als eerste serieuze kunstkriticus werd hij miskend. Nochtans blijven zijn "Bedenkingen op de Vlaamse Schildersschool" - een Willemsfondsuitgave van 1855, merkwaardig."

Hoewel een geboren Antwerpenaar is Eugeen Zetternam (ps. van Judocus-Josephus Diricksens) voor onze Gentse lokale geschiedenis niet zonder belang.

Joost Jozef Diricksens werd geboren te Antwerpen op 4/4/1826. Hij was van burgerlijke afkomst. Zijn vader was stadsambtenaar, maar stierf voor zijn geboorte. Moeder en twee zoontjes bleven alleen achter zonder steun. De burgerlijke woning op de Ossenmarkt werd opgegeven voor een achterhuisje aan de Stijfsepoort in de Klappeistraat. De jonge energieke weduwe wist het hoofd recht te houden. Overdag verzorgde zij haar wezen en 's avonds werkte zij om hun brood te verschaffen. De knapen werden vroeg werken gestuurd. De oudste als letterzetter, terwijl de jongste Jozef het schildersberoep aanleerde. Zijn moeder leerde hem lezen en schrijven en wanneer zijn tekeraanleg tot uiting kwam, liet zij hem lessen volgen aan de Akademie. Hij las graag en de lektuur van J. Fr. Willems "Aen de Belgen" maakte een geweldige indruk op hem.

Door bemiddeling van zijn broer leerde hij Rossels en Heremans kennen en later ook de letterzetter August Snieders. Hij werd lid van een kring leer- en leesgierigen volksjongens "De Ongeachten" (3). In "Lodewijk Gerrits - Herinneringen uit het Vlaamse Leven" (4) werd ons een portret getekend van de jonge Jozef Diricksens "... voor mij stond een jonge man met een ietwat vierkant gezicht, blond bruinachtig haar, grijs oog, geelachtige huid en enigszins opgewipten neus - kortom, iets katterigs in het geheel en juist niet geschikt om een gunstige indruk te maken, te meer als men de wonderlijk sissende uitspraak van die aspirant hoorde". Een liefdesgeschiedenis met een vier jaar ouder weesmeisje bracht een ommekeer in zijn leven. Zijn moeder slaagde erin na herhaaldelijk aandringen, dat hij de betrekkingen verbrak met het meisje, welke in zwan-

gere toestand verkeerde. Zetternam besloot Antwerpen te verlaten. Zonder middelen van bestaan belandde hij te Gent (5) in 1846.

Zonder uitkomst doolde hij door de ontvolkte straten van Gent. Hij nam zijn intrek in een kleine herberg "In het Lam" Brabantdam 97, waar men ook kostgangers hield.

In de Arteveldestad werd hij gekonfronteerd met de harde werkelijkheid. De weetgierige schrijver had in hem de hongerige ambachtsman overwonnen. De fabriekstad was hem lief geworden om de mensenstudie. In een brief aan zijn moeder schreef hij : "Het volk verschilt hier zo veel in zeden met het volk van Antwerpen. Ik ga dat eens bestuderen, zolang ik leeg loop, het geen God verhoede dat het lang zij." Hij kwam te Gent aan op een tijdstip, dat de arbeiders akelige dagen doormaakten : nijverheidskrisis, opkomst van de mechanieken, ondraaglijke landbouwplagen en onmenselijke werkvoorwaarden.

De eerste winter leed hij honger en koude. Met de zomerperiode vond hij eindelijk werk en moest van 's morgens 6 u. tot 's avonds 8 u. aan het werk blijven. Hij besloot duchtig door te werken om iets over te houden voor de winter. Dan kon hij zich ten volle uitleven in zijn letterkundige arbeid.

In dit vooruitzicht had hij een goedkoper verblijf opgezocht achter het klooster der paters Augustijnen nl. de Molenaarstraat, 37. Hij deelde zijn zolderkamer samen met een werkmakker, die eveneens op zijn loon teerde als hij werkloos was. Hij verdiende gedurende enkele tijd 11 francs 66 centiemen per week en was alzo in staat tegen de komende winter een stoof te zetten - al was het maar een gehuurde. In de periode dat er minder werk was, zag hij zijn inkomsten dalen tot 9 francs 50 centiemen per week.

De tijd dat het hem materieel niet voor de wind ging, was het geestelijk een vruchtbare periode. Hij las en studeerde. Tijdens zijn Gents verblijf werd Prof. J.F.J. Heremans zijn kunstleidsman. Hij kwam ook in contact met Karel Lodewijk Ledeganck, M. Rens, Dr. Snellaert en Prudens Van Duyse.

Bij de militie trok hij een ongelukkig lot en werd in 1847 soldaat om twee en half jaar dienstplicht te vervullen.

Hij vervolgt zijn letterkundig werk en verbleef in garnizoen te Antwerpen, Aalst en Dendermonde. In de kazerne te Dendermonde (6) schreef hij zijn beste roman "Mijnheer Luchtervelde" (1848). Deze roman werd bekroond in een wedstrijd uitgeschreven door de maatschappij voor Vlaamse letteroefening "De Tael is gansch het Volk" (Gent). Hij mocht het gouden eremetaal in ontvangst nemen in de promotiezaal van de Universiteit te Gent. Korporaal Diricksens werd nu bekend in een brede kring.

In de kazerne te Dendermonde werkte hij in ongunstige omstandigheden en moest een buitengewone harde werkkraft aan de dag hebben gelegd. De maatschappelijke kwalen heeft Zetternam aangeklaagd zonder een blad voor de mond te nemen (7).

In 1849 verliet hij het leger. Hetzelfde jaar huwde hij met zijn jeugdliefde en vestigde zich in zijn geboortestad Antwerpen. Meteen werd er een punt gezet achter de Gentse periode.

Hij stierf zeer jong te Antwerpen op 10 oktober 1855 amper 29 jaar oud als gevolg van een hersenziekte en borsttering.

Alles bij elkaar bonden verscheidene banden hem aan Gent. Zo leverde hij vele bijdragen, soms naamloos en dan weer onder schuilnaam L. Ysendyck, Albrechts of onder de initialen J(ozef) D(iricksens) in de bladen : "De Broedermin" (Gent), De Gazette van Gent en de Gentse Telegraaf.

In jaargang 1872 van "De Vlaamse School" verscheen een bericht in verband met de oprichting van de "Zetternamskring" te Gent met het doel de Vlaamse belangen te behartigen.

Na de dood van Zetternam gaf op 25/11/1855 de Gentse rederijderskamer "De Fonteinsten" in de Minardschouwburg een buitengewone vertoning ten voordele van het gezin Diricksens. Dat zijn Gentse vrienden niet bij de pakken bleven zitten, bleek uit een brief van Julius De Geyter aan Genard, dat Snellaert persoonlijk aan Mej. Teichmann een som is gaan brengen.

J. CLAUWAERT

NOTEN

- (1) Hubert Melis - Onafhankelijk België (1830-1905) Uitgave Lodewijk Opdebeek Antwerpen.
- (2) Dagblad Vooruit van 26/7/73.
- (3) De Ongeachten was een leesgezelschap. Enkele leden meestal jongeren uit de burgerij ijverden om hun steentje bij te dragen tot de opbouw van de letterkunde.
- (4) In 't vervallen huis - Drie herinneringen uit de jongelingstijd door August Snieders (1877) Antwerpen J.P. Van Dieren & Comp. uitgevers.
- (5) De Vlaamse Kunstbode oktober; november; december 1905. Biografie door F.J. Van den Branden, stadsarchivaris van Antwerpen.
- (6) In de lijkrede van Conscience bij Zetternams uitvaart werd dit feit bekend gemaakt.
- (7) Eksemplaren van de 1ste druk bevinden zich in de stadsbibliotheek te Antwerpen en in de Universiteitsbibliotheek te Gent. (Ger. Schmook in Spiegel der Letteren IV 1960, De Sikkel Antwerpen).
"Mijnheer Luchtervelde" verscheen als mengelwerk in het dagblad "De Koophandel" (Antwerpen) 13e jaargang 1876.
- (8) Dochter van de gouverneur van Antwerpen. Maakte zich verdienstelijk met sociaal werk. In dit geval was het Mej. Teichmann aan wie de ingezamelde gelden werden ter hand gesteld en die de weduwe een koffiebranderij liet beginnen.

NASCHRIFT

- Hendrik Conscience en Jan Van Beers, beiden intiem bevriend met de schrijver gaven een bundel uit ten voordele van de familie Zetternam. De eerste zijn beschouwing "De zending der Vrouw" en de tweede zijn gedicht "Zetternam's Zwanenzang". Het werk was opgelucht

met een portret van de overleden schrijver. De prijs bedroeg 1,-fr. (De Vlaamse School blz. 168 jrg. 1855).

- F.J. Van den Branden schonk ons een biografie, waaraan het moeilijk zal zijn nog iets toe te voegen. (Frans Van Cuyck in het Nederlands Museum 21/4/1892).

- In het Archief en Museum voor Vlaams Cultuurleven te Antwerpen bevinden zich in de museumkasten nog verschillende "gedachtenissen" van de schrijver o.m. een exemplaar van de goedkope volksbibliotheek 3e aflevering van "Mijnheer Luchtervelde". Uitgave Lode Janssens en Zonen, Drukkers-Uitgevers, Carnotstraat, 125 Antwerpen (1891); een portret van E. Zetternam van Edw. Dujardin en een fotohandschrift van Zetternam over "Vlaamsch in het onderwijs".

- In 1943 verscheen bij S.M. Het Licht een uitgave van "Mijnheer Luchtervelde" bewerkt en ingeleid door Karel Brandes met tekeningen van Leo De Budt.

GERAADPLEEGDE WERKEN

- De twee mappen over Zetternam Z 296 - knipsels en documenten in het A.M.V.C. Antwerpen.

- Dagblad "Vooruit" 26/9/39 en 10/10/37 - De Roman van Conscience en zijn tijdgenoten door M. Van de Moortel.

- Volk en Kultuur nr. 5 1/3/1941. Eugeen Zetternam door J. Van den Broeck.

- Vlaamse Letterkundige Gids 1941 door Albert Blontrock Uitgave Scriptura Brussel.

- Biografisch Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse Letteren door Dr. W.J.A. Huberts, W.A. Elberts en F. Joz. P. Van den Branden, leden van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

Deventer - A.J. VAN DEN SIGTENHORST 1878.

INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE : EEN NIEUWE EN DRINGENDE TAAK VOOR MONUMENTENZORG

Sinds begin van dit jaar begint ook in België de term "industriële archeologie" opgang te maken. Ruim 20 jaar ná het ontstaan van deze discipline in Engeland, en jaren ná andere Europese landen. Nochtans was België één van de eerste geïndustrialiseerde landen, dat zijn invloed op industrieel-technologisch vlak op talloze andere landen en streken liet gelden. Op dit ogenblik bezitten wij nog talloze prestigieuze monumenten uit de industriële bloeiperiode tussen ± 1750-1920, doch de vertraging in de studie van deze relikten heeft er inmiddels voor gezorgd dat (te) veel reeds verdwenen is.

Dr. R.A. BUCHANAN (University of Technology, Bath) definiëerde

industriële archeologie als : "het zoeken naar, het onderzoek en het registreren van, en - in sommige gevallen - preserven van industriële monumenten; daarenboven tracht de industriële archeologie de betekenis van deze in te passen in de context van sociale en technologische geschiedenis".

Begin 1974 startte het *CENTRUM VOOR INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE* zijn werkzaamheden. Het is gevestigd in de *Koninklijke Bibliotheek, afdeling kaarten en plans, Keizerslaan 4, 1000 Brussel*. In de eerste plaats wordt er gewerkt aan een nationale inventaris van sites en voorwerpen : graansilo's, hoogovens, bruggen, spoorwegen, stations, gashouders, arbeidershuizen, opslagplaatsen, oude fabrieksgebouwen, ... Hiervoor werd een nationale gestandaardiseerde meldingsfiche ontworpen : deze kan gratis aangevraagd worden op het vermelde adres. Het zal slechts op grond van een behoorlijk overzicht (inventaris) mogelijk zijn om uit te maken welke sites voor bescherming in aanmerking komen. Het is hierom dat we een oproep doen tot iedereen om ons uit gans het Vlaamse land gegevens te signaleren. Tevens zouden wij gaarne op de hoogte gesteld worden van initiatieven die lokaal reeds genomen werden, of zullen worden.

P.S. : Op het hogervermelde adres is tevens verdere informatie (brochures, e.d.) verkrijgbaar.

LINTENS Adriaan
Wetenschappelijk medewerker

VRAAG EN ANTWOORD

VRAAG 66 van de Heer D. Billiet.

Wie kan me helpen omtrent inlichtingen over DE MAAGD VAN GENT ? Een bibliografie over dit onderwerp ? Naar verluidt zou er een gedicht bestaan over deze MAAGD. Wie weet dit te vinden ? Ik ben voornamelijk geïnteresseerd in inlichtingen omtrent deze MAAGD in onze literatuur. Hierbij aansluitend : Waar bevinden zich nog afbeeldingen van de MAAGD op Gentse gebouwen ?

ANTWOORD OP VRAAG 64

We ontvingen nog een antwoord van de Heer P. Decaluwe, op vraag 64. "John O'Gaunt's" is de Saksische genitiefvorm van : John of Gaunt's Castle. John of Gaunt, Duke of Lancaster, is de vierde zoon (zesde kind) van koning Edward III van Engeland en Philippa van Henegouwen. Hij werd geboren te Gent, vermoedelijk in de St.-Baafsabdij, rond 1340. Zie hiervoor ook Gents Tydingen 2e jaargang, nr. 1, van januari 73,

blz. 17, antw. 24). Gaunt is een soort fonetische schrijfwijze van Gand. Deze toenaam zou na het derde levensjaar van John niet meer zijn gebruikt geweest. Dat hij nochtans met deze toenaam de geschiedenis is ingegaan dankt hij aan Sheakespeare's toneelspel "Richard II" waar hij aldus wordt vernoemd. Dat nu het Gravensteen in verband wordt gebracht met John of Gaunt is waarschijnlijk te wijten aan een chauvinistische interpretatie van de uitgever die ten behoeve van zijn Engels publiek een Engels personage zal verkozen hebben boven de Graven van Vlaanderen. Dat hier enig historisch verband zou bestaan tusschen het Gravensteen en John of Gaunt valt te betwijfelen.

ANTWOORD OP VRAAG 63.

Van de Heer Fr. De Vos kregen we volgend antwoord :

L.W. Schuermans in zijn ALGEMEEN VLAAMSCH IDIOTICON, 1865-1870, geeft het volgende :

BOTRES of BOTTERESSE, vrouw die eene bot of hot draagt, gelijk er te Luik vele zijn. Bij Kil. botte, butte, bodde, hotte, d.i. rughotte, fr. hotte, en vanhier 't fransch hottier, hotteur, hotteuse. Kil. heeft botdragher. "Te Thienen komen vele bottressen uit het Luikerland om botter en eiers op te koopen".

Aug. Rutten geeft dan in zijn HASPENGOUWSCH IDIOTICON, 1890, nog volgende bijzonderheden :

BOTRES, BOTTROS, Vrouw met eene hot op den rug. Fig. : De bottros is bij Mie K geweest, - Mie K heeft een kind gekregen. - Zij heeft de bottros gesproken, concepit. - Ook : zij heeft naar Luik geschreven.

De Bo, WEST-VLAAMSCH IDIOTICON, 1873, :

Hot, Hotte, Rugmand, bagge, fr. hotte.

En in het Gentsch Woordenboek :

Hot, -te, Draagkorf : eene hotte mee kiecken (1661).

Op bladzijde 49 (vierde jaargang) werd de vraag gesteld : "Kan een van de lezers ons uitleggen, wat de letters T.P. betekenen en wanneer dit gebruik werd afgeschaft ?" Een lezer verwees ons naar het werk van Pr. Claeys "Le bourreau de Gand". We ontlene aan dit werk :

"La peine de la marque et celle de l'exposition furent maintenues dans la législation moderne par les articles 20 et 22 du code pénal de 1810. Ces peines ne figurent plus dans le code pénal belge de 1867. Une loi spéciale du 31 décembre 1849 avait déjà aboli la marque.

On imprimait, "avec un fer brûlant", sur l'épaule droite du condamné la lettre T quand il s'agissait des travaux forcés à temps et les lettres T P quand il s'agissait des travaux à perpétuité.

Les condamnés subissaient à Gand la peine de la marque sur un échafaud dressé au marché aux Grains. Ce fut le 31 juillet 1845 que cette peine fut appliquée pour la dernière fois. Depuis lors, jusqu'à son abolition par la loi de 1849, un arrêté royal de grâce ou bien encore l'arrêt de la cour d'assises lui-même dispensait l'accusé de subir cette peine in-

fâmante.

Quant aux expositions publiques, qui se faisaient également sur le marché aux Grains, la dernière eut lieu le 19 mars 1851. Depuis ce temps jusqu'à l'introduction du nouveau code pénal de 1867, le condamné, de même que pour la marque, recevait dispense de subir cette peine. Il n'y a exception que pour les condamnés par contumace qu'on expose en effigie, c'est-à-dire que le nom du condamné et le texte de l'arrêt sont affichés à un poteau au pied duquel se tiennent le bourreau et des gendarmes."

In verband met het artikel "W.A. Mozart en een Gents Orgel" ontvingen we van Eerw. Heer Fr. Verstraeten de volgende aanvulling, ontleend aan het archief van de Sint-Jacobskerk. (rekeningen 1771-1775)

fo 34 r° (1775 ?)

"Item betaelt aen Sr *pieter van peteghem meester orgelmaecker* de somme van twee hondert drijendertigh ponden ses schellijnghen en acht gr. ter rekenijnghe van de orgel in dese kercke bij hem aenghenomen te maecken. par ord. e et quitt. e

L. 232 - 6 - 8 "

fo 30 v° (1778 ?)

"Item betaelt aen Sr *pieter van peteghem mr orghelmaecker* de somme van vijfhondert seshien ponden derthien schellijnghen en vier gro over arbeit ende in volle voldoeninghe van den orghel in dese kercke bij hem aenghenomen te maecken. par twee ord. en et quit. en

L. 516 - 13 - 4 - 0 "

Hieruit blijkt, dat ook het orgel van de Sint-Jacobskerk werk is van Pieter Van Peteghem.

BIBLIOGRAFIE

I. *Het Pand van de Geschoeide Karmelieten te Gent en de reanimatie van de wijk "Het Patershol"*. Woord vooraf door R. De Kinder, Gouverneur van Oost-Vlaanderen. Teksten door Dr. Joh. Decavele, Dr. Elis. Dhanens, arch. Adr. Bressers, Philip Delva, Mich. Hoste en P. Speeckaert en arch. J. Zerck. Overdruk uit het "Kultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen, jg. 1973, 2e band, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Gent 1974, 159 p., 3 buitentekstplaten, 44 afb.

Ontsteld door de staat van verval van de vroegere kloosterkerk der Geschoeide Karmelieten en van talrijke woningen in het "Patershol" heeft de heer R. De Kinder, Gouverneur van de Provincie en voorzitter van de Provinciale Commissie voor Monumenten en Landschappen, een bijzondere werkgroep geïnstalleerd die als opdracht kreeg te onderzoeken

op welke wijze kerk en kloosterpand konden in de oorspronkelijke bouwtoestand worden teruggebracht. Er werd tevens gevraagd, welke de meest passende bestemming kon worden én van het kloosterpand, én van het "Patershol".

Behorende tot deze werkgroep, heeft de heer stadsarchivaris Dr. Johan Decavele een historische studie van de Karmelietengemeenschap te Gent (1272-1796) neergeschreven.

Dr. Elis. Dhanens kreeg tot taak een volledige monumentenbeschrijving van de gebouwen van het voormalige klooster op te maken. Hieraan voegde ze een hoofdstuk over de monumentale beeldhouwwerken en een ander over de voormalige uitrusting van de kerk.

Het architectenbureau Adr. Bressers lichtte de stand van de restauratiewerkzaamheden toe en de principes die bij verdere herstelling zullen moeten gevolgd worden.

De heer arch. J. Zerck tenslotte verwerkte zijn inzichten en bevindingen van 1968 tot reanimatie van het "Patershol" in een bijdrage waarin hij dat vroegere plan vergelijkt met dat van de voornoemde werkgroep en met vroegere projecten.

Dat buitengewoon boeiend boek, dat het actuele probleem van bescherming en het leefbaar houden van een deel van onze historische stadskern grondig en wetenschappelijk behandelt, is verlicht met talrijke foto's, o.m. een detail van het stadsgezicht van 1534 (Bijlokemus. Gent), een grondplan van het klooster in 1797 en een opmetingstekening van de kerk in 1912 (Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer), detailfoto's van kerk en klooster en vergelijkende tekeningen naast foto's van het "Patershol".

Exemplaren van de overdruk-editie zijn te verkrijgen op het Secretariaat van het "Kultureel Jaarboek", Bisdomplein 3, Gent. (Prijs : 150 Fr.)

L.H.

II. Prof. P. Kluyskens publiceerde in "De Gentenaar"

Jan van Dadizele vermoord (2.4.1975).

Jenny Montigny, de artistieke suffragette van de Leiestreek (17.4.1975).

De tweelingsbroeders Van Coppenholle (20.4.1975).

Jan van Coppenhole, onverzoeikbaar, onverzetbaar (2.5.75).

III. In de Gentse kranten verschenen op 22 april 1975 twee bladzijden "Informatie van de stad Gent".

IV. Door het Secretariaat van de Kon. Academie voor Nederl. Taal- en Letterkunde werden uitgegeven :

"Medische en Technische Middelnederlandse Recepten" door Prof. Dr. W. Braekman. (423 blz., prijs : 520 fr.)

"De Esthetica van Hugo Verriest" door André Demedts. (65 blz., luxe editie. Prijs : 250 fr.)

Beide werken kunnen besteld worden bij het Secretariaat van de K. A-

cademie voor Nederl. Taal- en Letterkunde, Koningstraat, 18 Gent.

V. Nummer 2 van het tijdschrift "Toerisme in Oost-Vlaanderen" is volledig gewijd aan de Gentse Floraliën.

VI. *Provincie Oost-Vlaanderen. Kultureel Jaarboek 1973.*

In mei verscheen het Kultureel Jaarboek van Oost-Vlaanderen. Naast de gewone artikels bevat de eerste band een grondige studie over "Armand Heins, Kunstenaar en Esteet" door Et. Dhont en een studie van Dr. A. M. Musschoot "Vijfentwintig jaar Dr. J.O. De Gruyterwedstrijden", waarin prachtig de grote kunstenaar De Gruyter wordt belicht. De tweede band bevat een aantal studies over "Het Pand van de Geschoeide Karmelieten". (zie bespreking vooraan). De beide banden kunnen besteld worden bij de Dienst voor Kulturele Aangelegenheden door storting van 185 F. voor de leden van de Heemkundige en Historische Kring Gent op postrekening 000-0090762-67, Verkoop Druksels, Griffie, Gouvernementstraat 1, Gent. (lidmaatschap vermelden; voor niet-leden : prijs 250 F.) Warm aanbevolen.

AANWINSTEN BIBLIOTEEK

Van ons medelid Raymond DE MEYER, ere-schooldirecteur, ontvingen wij met dank de boeken hierna :

1) - Gand, guide illustré, 4e druk, z.j., een onvindbare gids met talrijke illustraties (waaronder zichten van de tentoonstelling van 1913), uitgegeven door de plaatselijke commissie voor monumenten en waaraan medewerkten : de hh. Paul BERGMANS, Emile BRAUN, Jos. CASIER, Prosper CLAEYS, graaf de Kerchove de DENTERGHEM, A. DIEGERICK, A. DUTRY, A. HEINS, Henri PIRENNE, Gabriel VAN DEN GHEYN, Victor van der HAEGHEN, Alfons VAN WERVEKE, L. VARLEZ.
Namen die borg staan voor de degelijkheid van de gids.

2) - BLOEMENKENSWIJK, van de schenker, of de geschiedenis van de voormalige 10e wijk, een rijke bron van inlichtingen over het verleden van stadswijken.

3) - DE HEL of hoe ze op aarde kwam (Dagboek van een Menigte) van J. DE GRAEVE (Volksdrukkerij Gent 1919), een bekroonde volks- en oorlogsroman over de oorlog 1914-1918.

Zoals ETAPPENLEVEN (Wandt) speelt het verhaal zich af te GENT en vertelt op volkse wijze het dramatisch wedervaren van onze bevolking tijdens deze donkere bezettingsjaren.

Een brok volksleven dat met genoegen zal gelezen worden door al wie dit grauw bestaan beleefde, maar in de tegenspoed de nodige moed op-

bracht om zijn toekomst met vertrouwen te zien en voor te bereiden.

Mevr. VAN GELUWE-EGGERMONT

TE GENT

I. MUSEUMLEVEN

Op 18 april jl. werd in het Museum voor Schone Kunsten het eerste paneel geopend van een drieluik over 1000 jaar Gentse kunst.

Hier betreft het muurschilderkunst, schilder- en tekenkunst, graveer- en beeldhouwkunst.

Aan de hand van een rijk versierde catalogoog kan de bezoeker de evolutie van de lokale kunst gedurende tien eeuwen volgen, in 22 zalen van het museum, waaronder 10 aan de moderne kunst zijn gewijd.

Onder de leiding van hun conservator (Dr. Paul EECKHOUT) hebben de wetenschappelijke medewerkers ontzaglijk en goed werk geleverd, dat voor de toekomst nuttig kan blijken.

De conservator van het stadsarchief (Dr. Joh. DECAVELE) schetst in voornoemd catalogus het historisch kader waartegen dit bruisend kunstleven zich heeft ontwikkeld om uiteindelijk een benijdenswaardig patrimonium na te laten.

De heer Paul EECKHOUT hield te dezer gelegenheid een lezing, waaraan wij het volgende ontlene :

De steden hebben een grote rol gespeeld in de geboorte van een nieuw tijdperk en bevorderden de ontwikkeling van het lokaal kunstleven.

Dit is het geval geweest met onze stad en de tentoonstelling getuigt van het vernuft en de kunstzin van haar kinderen, wier werken hier vertegenwoordigd zijn.

In tegenstelling tot de Brugse school (Van Eyck, Memlinc, David, Pourbus) of de Antwerpse school (Metsijs, Rubens, Jordaens, Van Dijck) of de Doornikse school (Van der Weyden) is de Gentse school (van der Goes, Justus van Gent, Petrus Christus, Simon Bening, Gerard Horenbout, Lucas de Heere, Van Eyck) nooit als een zelfstandige school beschouwd geweest.

En nochtans heerste alhier een bedrijvig artistiek leven, waarvan getuigen de ontelbare muurschilderingen, de beeldhouwwerken uit de XIVe eeuw, die onze abdijen, kloosters en kastelen versierden.

Justus van Gent, maar vooral Hugo van der Goes (wiens invloed in het buitenland zeer groot was) hebben een eigen realistische stijl gecreëerd, dicht bij het volk en totaal verschillend van voornoemde scholen.

Dezelfde stijl vinden wij terug bij de anonieme meesters van de XVe eeuw en zelfs bij kunstenaars als Van de Woestijne en De Bruycker, een stijl die als één der constanten van de Gentse kunst mag beschouwd worden.

Minder bekende kunstenaars (Cruyl, Deleyen, Van Reysschoot) gera- ken nu uit de vergetelheid, terwijl aan de beeldhouwkunst meer aan- dacht wordt geschonken.

Bij de graveerkunstenaars spelen naast de anonieme meesters van de XVe eeuw, de Heymbroucks, Van der Keere, Neyts, figuren als De Bruycker, Cantré, Verdegem, Stuyvaert, Severin, Gaudaen geen beschei- den rol en getuigen op hun beurt van de grootte en de onsterfelijkheid van een Gentse kunst, die in het museum zo sprekend tot zijn recht komt.

Mevr. VAN GELUWE-EGGERMONT

II. Met zijn doctoraatsverhandeling "De funktie van de fictie in het maatschappelijk proces. Onderzoek naar de relatie tussen de reële we- relld van de lezer en de fiktionele wereld van zijn lektuur. Casus : de lektuur van de geschreven fictie te Gent in de periode 1836-1860" werd Helmut Gaus bekroond met de provinciale prijs voor Geschiede- nis 1974.

Helmut Gaus werd op 13 juni 1942 geboren te Heideck in West-Duits- land en is thans woonachtig te Sint-Amandsberg.

In 1964 behaalde hij te Gent het diploma van licentiaat in de Letteren en Wijsbegeerte, sektie Geschiedenis, met als proefschrift "De mentali- teit en haar evolutie bij het lezerspubliek der Gentse kranten, 1840- 1845". Negen jaar later, in 1973, promoveerde hij met de grootste on- derscheiding tot doctor in de Letteren en Wijsbegeerte, sektie Geschie- denis.

Helmut Gaus was hoofdzakelijk werkzaam op wetenschappelijk gebied, eerst als navorser aan het Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis (van 1964 tot 1966), vervolgens sinds 1969 als assistent en sinds 1974 als eerstaanwezend assistent aan het Seminarie voor Nieuwste Geschiedenis van R.U.G. Sinds 1973 heeft hij de algemene leiding van de "Postakademiale werkkolleges voor leraars geschiedenis en maatschappelijke vorming", georganiseerd aan de R.U.G. Tenslotte is hij sinds 1974 sekretaris van de "Jan Dhondt Stichting" en lid van de redaktie van het Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis". In samenwerking met A.J. Vermeersch schreef Helmut Gaus "Réper- toire de la presse bruxelloise (1789-1914) - Repertorium van de Brus- selse pers (1789-1914) L-Z", Leuven-Parijs, 1968 (Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, Bijdragen, nr. 50).

In 1965 publiceerde H. Gaus in "Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" de studie "Utopisch socialis- me in de Gentse pers 1840-1845".

III. Aan het begin van de op- en afrit van de autosnelweg aan het Ko- ning Albertpark werd in april het standbeeld "De Maagd van Gent" ge- plaatst. In de Gazette van Gent van 27 juni 1852 lezen we : "Op het architraaf van de hoofdgevel van het nieuw station werd het bronzen

standbeeld geplaatst door Willem Geefs beeldhouwd en de Maagd van Gent voorstellend. De Maagd houdt in haar hand een lauwerkroon en steunt met de andere hand op een schild met de gouden leeuw op een zwart veld. Het standbeeld werd gegoten bij Leclerc te Brussel, is 3,10 m. hoog en weegt 2.308 kg.”

Willem Geefs werd geboren te Antwerpen op 10 september 1805 en overleed te Brussel op 24 januari 1883. Samen met zijn broer Jozef en andere beeldhouwers werkte hij ook aan de beelden van de Congreskolom te Brussel.

IV. Tijdens de paasvacantie had in de Sint-Pietersabdij een vakantie-kamp plaats voor “amateur-archeologen”. Bij het graven heeft men een afvalput ontdekt vol belangrijk archeologisch materiaal. (zie De Gentenaar 2.4.1975 en 17.4.1975)

AANVULLENDE LEDENLIJST

731. Mw. Cools-Derudder M. Sparappellaan 6, 9030 Wondelgem.
732. Vanderhaeghen A. Eeklostraat 25, 9910 Mariakerke.
733. De la Ruelle M. Gontrodestraat 48, 9219 Gentbrugge.
734. Van Coppenolle W. Peerstraat 44, 9000 Gent.
735. Mw. Verstichel Oude Vierschaarstraat 5, 9831 Deurle.
736. De Vos N. Brusselsesteenweg 189, 9218 Ledeberg.
737. Mej. Van Butsele L. Gordunakaai 83, 9000 Gent.
738. Kultuurkring Bank van Brussel Kouter 173, 9000 Gent.
739. Beyst R. Onderbergen 40, 9000 Gent.
740. C. & A. Veldstraat 88, 9000 Gent.
741. Claeys G. Hundelgemsesteenweg 586, 9220 Merelbeke.
742. Denis Y. Tweebruggenstraat 16, 9000 Gent.
743. Bousse R. Brugsesteenweg 16, 9000 Gent.
744. Dr. Depoorter H. Coupure 95, 9000 Gent.
745. Carels J. Zomerstraat 24, 9000 Gent.
746. Van Hoecke M. Metdepenningenstraat 7, 9000 Gent.
747. Mw. Everaert D. Gustaaf Callierlaan 31, 9000 Gent.
748. Goethals R. Meidoornhof 52, 9219 Gentbrugge.
749. Mw. De Taeye M. Lange Steenstraat 18, 9000 Gent.
750. Van Hauwermeiren A. Twaalf Kameren 139, 9000 Gent.
751. Colpaert F. Winkelstraat 10, 9910 Mariakerke.
752. De Buyst R. Rijsenbergstraat 184, 9000 Gent.
753. Cocquyt F. Goudenregenstraat 20, 9000 Gent.
754. Van Mossevelde Oude Houtlei 96, 9000 Gent.
755. De Keuckeleire F. Molenstraat 5, 9820 Sint-Denijs-Westrem.
756. Mw. Pfister K. - Van Bignoot Röteweg 15, 78 Freiburg i. Br.
(Duitsland)

757. De Smet W. Krekelstraat 17, 9710 Zwijnaarde.
758. Steenhaut F. Steenakker 17, 9000 Gent.
759. Mw. Gomes-Hebbelinck Y. Tennisbaanstraat 77, 9000 Gent.
760. Sterck M. Scheeplosserstraat 41, 9000 Gent.
761. Museum voor Sierkunst Jan Breydelstraat 7, 9000 Gent.
762. Eeckhout J. Coupure 100, 9000 Gent.
763. Dr. Vandeputte G. Arduinstraat 11, 9000 Gent.
764. Prof. Dr. Voordeckers E. Koning Leopoldstraat 40, 9920 Lovendegem.
765. Billiet D. Raas van Gaverestraat 40, 9000 Gent.
766. Van Lancker M. Ooievaarstraat 36, 9000 Gent.
767. De Decker M. Kasteellaan 7, 9000 Gent.
768. Verschoore P. Frère Orbanlaan 129, 9000 Gent.
769. Simoens W. Van Leeg tot Zand 18, 8200 Brugge 2.
770. De Braekeleir J. Oudenaardsesteenweg 46, 9000 Gent.
771. Van den Boogaerde A. Nederpolder 7, 9000 Gent.
772. Mw. Schouls R. Heirnislaan 23, 9000 Gent.
773. Petit M. Roggestraat 65, 9000 Gent.
774. Mw. Vancraeynest J. - Mulert Generaal Slingeneyerlaan 119, 2100 Deurne.
775. De Vynck V. Koningin Maria-Hendrikaplein 15, 9000 Gent.
776. De Groote P. Pontstraat 30, 9831 Deurle.
777. Dr. Janssens Vrouweikstraat, 9792 Wortegem.

Zondag 7 september : Centrum voor Kunst en Cultuur : geleid
bezoek aan de tentoonstelling architectuur, tapijtkunst, meubel-
kunst, keramiek, tin, ijzer, koper, brons.
Bijeenkomst om 10 u. 15 aan de ingang Sint-Pietersplein.
Toegangsprijs : twintig frank.

EEN VERWONDERLIJKE GESCHIEDENIS

Op 27 juli 1837 vroeg een zekere Ferdinand-Jan Pussemier de Jonghe, koopman en grondeigenaar wonende te Gent aan het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen de toelating voor een concessie voor kolenmijnen in de gemeenten Meilegem, Maria-Latem, Beirlegem, Paulatem, Hermelgem, Nederzwalm, alle gemeenten in het arrondissement Oudenaarde, hebbende een uitgestrektheid van 1087,36 ha. Het stadsbestuur van Gent deelt aan het provinciebestuur mede, dat op zondag 13 augustus, 3 september, 1 oktober, 3 november 1837 de aanvraag werd uitgeroepen op het einde van de mis voor de parochiekerken Sint-Baafs, H. Kerst, Sint-Jacobs, Sint-Michiels, aan de protestantse tempel, aan het stadhuis en aan het provinciaal gouvernement en dat de aanplakbiljetten op de gewone plaatsen werden uitgehangen. De stad heeft geen enkele oppositie ontvangen. De politiecommissaris deelt mede, dat Pussemier - De Jonghe wonende in de Kammerstraat, wijnhandelaar is; zijn zaken hebben nog weinig uitbreiding, daar hij slechts onlangs zich als wijnhandelaar heeft gevestigd; hij zou over een groot fortuin beschikken.

Deze aanvraag is echter geen alleenstaand geval. Een zekere Van Hoo-brouck de Fiennes wonende te Ename vraagt op 4 oktober 1837 een concessie voor de gemeenten Ename, Neder-Ename, Mater en Volkegem, samen 136,20 ha. Volgens de aanvrager werden rond 1777 gravingen in de streek gedaan, die een goede uitslag kenden.

Op 9 januari 1838 vragen P. Verbist, koopman te Hamme, Roels, koopman te Lokeren, Boeye, zeepzieder te Sint-Niklaas, De Meulemeester, suikerraffinadeur, Felix de Hemptinne, fabrikant, J. Voortman, koopman, allen wonende te Gent, een concessie voor een koolmijn in de gemeenten Baaigem, Dikkelvenne, Gavere en Vurste, groot 2 157 ha. Hebben de aanvragers ooit een mijnschacht laten graven? We denken van niet.

M. S.

Bron : Stadsarchief Gent reeks K I (2 + 3).